<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DI એસ.સીLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૫૯૨૭/૨૦૨૧

==

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે?	હા.
૨	રિપોર્ટરને સંદર્ભ કરવાનો કે નહીં?	હા.
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તીશ્રી ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના.

==

સોનલબા નવલસિંહ વાઘેલા

વિરુદ્ધ

સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત

==

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર તરફે વકીલ શ્રી ઝુબિન ભરડા વિથ શ્રી નિશિત પી. ગાંધી અને શ્રી વિપુલ બી. સુંદેશા

સામાવાળા નં. ૧ તરફે એ.જી.પી. શ્રી ચિંતન દવે

સામાવાળા નં. ૨ તરફે વકીલ શ્રી નીરલ આર. મહેતા

કોરમ: **માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી જે.બી. પારડીવાલા**

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તી સુશ્રી વૈભવી ડી. નાણાવટી

તારીખ: ૦૮/૦૭/૨૦૨૧

સી.એ.વી. ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી જે.બી. પારડીવાલા દ્વારા)

૧. ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની આ રિટ–એપ્લિકેશન દ્વારા, રિટ–અરજદારે નીચેની રાહતો માટે અરજ કરેલ છે:

"(એ) મહેરબાની કરશો સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન ને લગતા તારીખ ૦૮.૦૩.૨૦૨૧ અને ૦૨.૦૩.૨૦૨૧ ના ચૂંટણી પરિણામોને તે હદે કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા માટે મેન્ડામસ ની રિટ અથવા મેન્ડામસ ના પ્રકારની રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, હુકમ અથવા નિર્દેશો જારી કરવા કે જે સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન માંથી મૃતક લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર ને ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર તરીકે જાહેર કરે છે અને વધુમાં સામાવાળા સત્તાવાળાઓને સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન માંથી અરજદારને ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર તરીકે જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપવા મહેરબાની કરશો;

(બી) હાલની પિટિશન ની પેન્ડન્સી અને આખરી નિકાલ દરમિયાન, મહેરબાની કરશો સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન ને લગતા તારીખ ૦૮.૦૩.૨૦૨૧ અને ૦૨.૦૩.૨૦૨૧ ના ચૂંટણી પરિણામોની વધુ કામગીરી પર તે હદે સ્ટે આપવા કે જે સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ

ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન માંથી મૃતક લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર ને ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર તરીકે જાહેર કરે છે અને વધુમાં સામાવાળા સત્તાવાળાઓને સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન માંથી અરજદારને ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર તરીકે જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપવા મહેરબાની કરશો;

(સી) હાલના કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, યોગ્ય અને વ્યાજબી જણાય તેવા અન્ય કોઈ અને/અથવા વિશેષ હુકમો પસાર કરવા."

૨. ચૂંટણી પ્રક્રિયાની ધૂળ અને ધુમાડામાંથી આ કેસમાં એક સરસ અને રસપ્રદ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે.

૩. એક લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર (હવે મૃતક) અને હાલના રિટ–અરજદારે સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન ની ચૂંટણી લડી હતી. સ્વર્ગસ્થ લીલાબેન અપક્ષ ઉમેદવાર હતા, જ્યારે હાલના રિટ–અરજદારને રાજકીય પક્ષ એટલે કે ભારતીય જનતા પાર્ટી દ્વારા નામાંકિત કરવામાં આવ્યા હતા. ૨૮મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ ના રોજ મતદાન થયું હતું. મતગણતરી ૨જી માર્ચ ૨૦૨૧ ના રોજ નિર્ધારિત હતી. લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર નું ૧લી માર્ચ ૨૦૨૧ ના રોજ અવસાન થયું હતું, એટલે કે નિર્ધારિત મતગણતરી ના એક દિવસ પહેલા. ચૂંટણી અધિકારીએ ૨જી માર્ચ ૨૦૨૧ ના રોજ મતોની ગણતરી

હાથ ધરી અને લીલાબેનને વિજેતા જાહેર કર્યા. લીલાબેન ઠાકોરને ૨૧૬૩ મત મળ્યા, જ્યારે હાલના રિટ–અરજદારને ૧૪૦૯ મત મળ્યા. જો કે લીલાબેન ને સૌથી વધુ મત મળ્યા હતા, તેમ છતાં ચૂંટણી અધિકારી લીલાબેન ઠાકોર ના અવસાનના કારણે સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન ના સંદર્ભમાં ચૂંટણી પરિણામનો અમલ કરી શક્યા ન હતા.

૪. રિટ–અરજદારનો એવો કેસ છે કે લીલાબેન ઠાકોર અપક્ષ ઉમેદવાર હોવાથી અને રિટ–અરજદાર રાજકીય પક્ષ દ્વારા નામાંકિત હોવાથી, રિટ–અરજદારને બીજા ક્રમના સૌથી વધુ મત મેળવ્યા હોવાથી વિજેતા જાહેર કરવા જોઈતા હતા.

૫. રિટ–અરજદારનો એવો કેસ છે કે સ્વર્ગસ્થ લીલાબેનના પતિ, એટલે કે વિક્રમભાઈ ઈશ્વરભાઈ ઠાકોરે ૧લી માર્ચ ૨૦૨૧ ના રોજ એટલે કે મતગણતરી ના એક દિવસ પહેલા જ ચૂંટણી અધિકારીને લેખિતમાં જાણ કરી હતી કે તેમના પત્ની લીલાબેનનું અવસાન થયું છે. આવા સંજોગોમાં, રિટ–અરજદારના જણાવ્યા મુજબ ચૂંટણી અધિકારીએ સ્વર્ગસ્થ લીલાબેન દ્વારા મેળવેલા મતોની ગણતરી કરવી જોઈતી ન હતી અને જો ચૂંટણી અધિકારીએ સ્વર્ગસ્થ લીલાબેનના મતોની ગણતરી કરવાનું યોગ્ય માન્યું હોય, તો પણ તેને અલગ રાખવા જોઈતા હતા અને તેમણે રિટ–અરજદારને બીજા ક્રમના સૌથી વધુ મત મેળવ્યા હોવાથી વિજેતા જાહેર કરવા જોઈતા હતા.

૬. રેકોર્ડ પરની સામગ્રી પરથી એવું જણાય છે કે હાલના રિટ-અરજદારે રિટર્નિંગ ઓફિસર અને મામલતદાર, સાણંદ, અમદાવાદ ને સંબોધીને તારીખ ૨જી માર્ચ ૨૦૨૧ ની અરજી નીચે મુજબ કરી હતી:

"પ્રતિ,

રિટર્નિંગ ઓફિસર અને મામલતદાર

સાણંદ, અમદાવાદ.

વિષય: ૧૭-પીંપણ તાલુકા પંચાયત સીટમાં અરજદારને ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર (વિજેતા) તરીકે જાહેર કરવા બાબત.

આદરણીય સાહેબ,

મને ભારતીય જનતા પાર્ટી હેઠળ ૧૭-પીંપણ તાલુકા પંચાયત સીટ માટે ઉમેદવાર જાહેર કરવામાં આવેલ છે. સદર સીટમાં નેશનલ કોંગ્રેસ પાર્ટી ના અન્ય ઉમેદવાર અને એક લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર એ અપક્ષ ઉમેદવાર તરીકે ફોર્મ ભરેલ છે. ૨૮.૨.૨૦૨૧ ના રોજ તમારા નિરીક્ષણ હેઠળ મતદાન કરવામાં આવ્યું હતું.

૧.૩.૨૦૨૧ ના રોજ, અપક્ષ ઉમેદવાર તરીકે લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર નું અવસાન થયું છે જેની જાણ તમને કરવામાં આવી હતી.

૨.૩.૨૦૨૧ ના રોજ, અપક્ષ ઉમેદવાર લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર ને ૨૧૬૩ મત મળ્યા અને અરજદારને ૧૪૦૯ મત મળ્યા. પરિણામે અપક્ષ ઉમેદવાર ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર તરીકે જાહેર થયા.

તેથી, પરિણામને ધ્યાનમાં રાખીને, ચૂંટાયેલા ઉમેદવારનું અવસાન થયું હોવાથી અને અરજદાર દ્વારા બીજા ક્રમના સૌથી વધુ મત મેળવ્યા હોવાથી તેથી કાયદાની જોગવાઈ મુજબ અરજદારને ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર તરીકે જાહેર કરવા વિનંતી છે."

૭. ઉપરોક્ત બાબતે, રિટર્નિંગ ઓફિસરે તારીખ ૨જી માર્ચ ૨૦૨૧ ના પત્ર દ્વારા નીચે મુજબ જવાબ આપ્યો:

"પ્રતિ,

શ્રી સોનલબા નવલસિંહ વાઘેલા

ઉમેદવાર, ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન,

સાણંદ તાલુકા પંચાયત

વિષય: સાણંદ તાલુકા પંચાયત ચૂંટણી–૨૦૨૧

સંદર્ભ: તમારો તારીખ ૦૨.૦૩.૨૦૨૧ નો પત્ર

ઉપરોક્ત વિષય પર, તમને જણાવવાનું કે સાણંદ તાલુકા પંચાયત ચૂંટણી–૨૦૨૧ માટે મતોની ગણતરી ૦૨.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ પૂર્ણ થઈ ગઈ છે, જેમાં સાણંદ તાલુકા પંચાયત સીટના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન માટે, ચૂંટણી લડતા ઉમેદવાર લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર ને અપક્ષ ઉમેદવાર તરીકે વિજેતા જાહેર કરવામાં આવ્યા છે. વિજેતા તરીકે જાહેર કરાયેલા સદર લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર નું ૦૧.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ અવસાન થયું છે. તે અંગે તેમના ચૂંટણી એજન્ટ દ્વારા લેખિતમાં જાણ કરવામાં આવી હતી. તેથી, આ બાબતે વિગતવાર અહેવાલ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ ની કચેરી તેમજ જિલ્લા કલેક્ટર (નગરપાલિકા વિભાગ), કલેક્ટર કચેરી, અમદાવાદ ને મોકલવામાં આવ્યો છે.

વધુમાં, તમારી રજૂઆત મુજબ, ગુજરાત પંચાયત ઈલેક્શન્સ રૂલ્સ, ૧૯૯૪ હેઠળ, ચૂંટણીમાં બીજા ક્રમના સૌથી વધુ મત મેળવનાર ઉમેદવારને વિજેતા જાહેર કરવાની કોઈ જોગવાઈ નથી. તેથી, તમારી અરજી પર કોઈ પગલાં લેવાની જરૂર નથી, જેની નોંધ લેવી.

રિટર્નિંગ ઓફિસર

સાણંદ તાલુકા પંચાયત મતવિસ્તાર અને મામલતદાર, સાણંદ"

૮. એવું પણ જણાય છે કે રિટર્નિંગ ઓફિસરે ૧લી માર્ચ ૨૦૨૧ ના પત્ર દ્વારા રાજ્ય ચૂંટણી પંચ નો અભિપ્રાય માંગ્યો હતો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"પ્રતિ,

રાજ્ય ચૂંટણી કમિશનર

અને જિલ્લા કલેક્ટર (નગરપાલિકા વિભાગ)

કલેક્ટર કચેરી, અમદાવાદ.

વિષય: તાલુકા પંચાયત સામાન્ય ચૂંટણી–૨૦૨૧

૧૭–પીંપણ માટે ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારના મૃત્યુના કારણે અભિપ્રાય માંગવા બાબત

આદરણીય સાહેબ,

ઉપરોક્ત વિષય પર, સાદર રજૂ કરવામાં આવે છે કે સાણંદ તાલુકા પંચાયત સામાન્ય ચૂંટણી–૨૦૨૧ માટે ચૂંટણી ૨૮.૦૨.૨૦૨૧ ના રોજ યોજાઈ હતી. મતગણતરી અને તેનું પરિણામ ૦૨.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ નિર્ધારિત છે. સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ મતવિસ્તાર માટે ચૂંટણી લડતા ઉમેદવાર, સોયલા, તાલુકો સાણંદ, જિલ્લો અમદાવાદ ના

રહેવાસી, લીલાબેન વિક્રમભાઈ ઠાકોર ના આકસ્મિક મૃત્યુ વિશેનો વિગતવાર અહેવાલ, તેમજ તેમનું મૂળ મરણ પ્રમાણપત્ર નં. ડી૨૦૨૧૨૦૦૭૫૬૮૮, તેમના ચૂંટણી એજન્ટ દ્વારા ૦૧.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ આ કચેરીને મળેલ છે.

તેથી, આવતીકાલે એટલે કે ૦૨.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ નિર્ધારિત મતગણતરી તેમજ પરિણામ અંગે અભિપ્રાય માંગવામાં આવે છે.

રિટર્નિંગ ઓફિસર

સાણંદ તાલુકા પંચાયત મતવિસ્તાર અને મામલતદાર, સાણંદ"

૯. ચૂંટણી અધિકારી અથવા રાજ્ય ચૂંટણી પંચે આ બાબતે કંઈ કર્યું ન હોવાથી અને વધુ ખાસ કરીને રિટ–અરજદારને વિજેતા જાહેર કરવામાં આવ્યા ન હોવાથી, રિટ–અરજદાર હાલની રિટ–એપ્લિકેશન સાથે આવ્યા છે.

રિટ–અરજદાર તરફથી રજૂઆતો:

૧૦. અરજદાર તરફે ઉપસ્થિત બે વકીલો શ્રી નિશિત ગાંધી અને શ્રી વિપુલ સુંદેશાની મદદથી વકીલ શ્રી ભરડાએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી કે સામાવાળા નં. ૩ એ મતગણતરી ની તારીખે, એટલે કે ૨જી માર્ચ ૨૦૨૧ ના

રોજ, સ્વર્ગસ્થ લીલાબેન ઠાકોર દ્વારા મેળવેલ મતોને ધ્યાનમાં લેવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૧૧. શ્રી ભરડાએ ધ ગુજરાત પંચાયત એક્ટ, ૧૯૯૩ ની કલમ ૨૮ તરફ આ કોર્ટનું ધ્યાન દોર્યું. સદર અધિનિયમ, ૧૯૯૩ ની કલમ ૨૮ મતદાન કરવા અને ચૂંટાઈ આવવા માટે લાયક વ્યક્તિ વિશે વાત કરે છે. શ્રી ભરડાના જણાવ્યા મુજબ, લીલાબેન અપક્ષ ઉમેદવાર હોવાથી સમગ્ર ચૂંટણીને રદબાતલ કરવાની ફરજ રિટર્નિંગ ઓફિસર પર ન હતી. જો કોઈ માન્યતા પ્રાપ્ત અથવા નોંધાયેલ રાજકીય પક્ષ દ્વારા યોગ્ય રીતે નામાંકિત ઉમેદવારનું અવસાન થાય તો જ ચૂંટણી રદબાતલ થવી જોઈએ જેથી તે રાજકીય પક્ષને અન્ય કોઈ ઉમેદવારને નામાંકિત કરવાની તક આપી શકાય.

૧૨. શ્રી ભરડા દલીલ કરશે કે સદર અધિનિયમ, ૧૯૯૩ ની કલમ ૨૮ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતા, કાયદા હેઠળ ગેરલાયક ઠર્યા ન હોય તેવા મતદારો જ ચૂંટાઈ આવવા માટે લાયક છે. લીલાબેન ઠાકોર ના અવસાનના કારણે તેઓ ગેરલાયક ઠર્યા હોવાથી, તેમના મતોની ગણતરી કરી શકાઈ ન હોત, અને તેમના મતોની ગણતરી કરી શકાઈ ન હોત તેથી, ૧૪૦૯ મત (બીજા ક્રમના સૌથી વધુ) મેળવનાર રિટ–અરજદારને વિજેતા તરીકે જાહેર કરવા જોઈતા હતા. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, દલીલ એ તર્ક પર આગળ વધે છે કે એકવાર ઉમેદવારનું અવસાન થઈ જાય, તેનો અર્થ એવો જ થાય છે કે આવા ઉમેદવારનું

નામ મતદાર યાદીમાં આવતું નથી, અને જો એવું હોય, તો તેઓ ચૂંટાઈ આવવા માટે લાયક નથી. રિટ–અરજદાર તરફે ઉપસ્થિત વકીલની આ મુખ્ય દલીલ છે.

૧૩. શ્રી ભરડા રજૂઆત કરશે કે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ ફોર્મ નં. ૩૧એ [ગુજરાત પંચાયત ઈલેક્શન્સ રૂલ્સ, ૧૯૯૪ નો નિયમ ૬૩(૩)] માં વિજેતા તરીકે લીલાબેનનું નામ દર્શાવી શકે નહીં.

૧૪. ઉપર જણાવેલ સંજોગોમાં, શ્રી ભરડા અરજ કરે છે કે તેમની રિટ–એપ્લિકેશનમાં ગુણદોષ હોવાથી, તેને મંજૂર કરવામાં આવે અને તેમના અસીલને સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન માંથી વિજેતા તરીકે જાહેર કરવામાં આવે.

<u>રાજ્ય ચૂંટણી પંચ તરફથી રજૂઆત:</u>

૧૫. રાજ્ય ચૂંટણી પંચ તરફે ઉપસ્થિત વકીલ શ્રી મહેતાએ શરૂઆતમાં જ ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૪૩–ઓ ના બાધને ધ્યાનમાં રાખીને આ રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર હોવા અંગે પ્રાથમિક વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. શ્રી મહેતા રજૂઆત કરશે કે અનુચ્છેદ ૨૪૩ ના ખંડ (બી) ને ધ્યાનમાં રાખીને, સાણંદ તાલુકા પંચાયત ના ૧૭–પીંપણ ઈલેક્ટોરલ ડિવિઝન ના ચૂંટણી પરિણામને ચૂંટણી પિટિશન સિંવાય પ્રશ્ન કરી શકાય નહી.

૧૬. શ્રી મહેતા રજૂઆત કરશે કે રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર હોવા અંગેની તેમની ઉપરોક્ત પ્રાથમિક રજૂઆતને પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના, અન્યથા

ગુણદોષ પર પણ રિટ–અરજદારનો કોઈ કેસ નથી.

૧૭. શ્રી મહેતાએ વધુમાં રજૂઆત કરી કે હવે પેટા–ચૂંટણી જાહેર કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ નથી. શ્રી મહેતાના જણાવ્યા મુજબ, રિટર્નિંગ ઓફિસરે સ્વર્ગસ્થ લીલાબેન ઠાકોર દ્વારા મેળવેલ મતોની ગણતરી કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી હોવાનું કહી શકાય નહીં કારણ કે તે મતોને અમાન્ય કહી શકાય નહીં. શ્રી મહેતાના જણાવ્યા મુજબ, મતદાનની તારીખે લીલાબેન હયાત હતા. શ્રી મહેતાના જણાવ્યા મુજબ, રિટર્નિંગ ઓફિસર લીલાબેન ઠાકોર દ્વારા મેળવેલ મતોને અવગણી શક્યા ન હોત.

૧૮. ઉપર જણાવેલ સંજોગોમાં, શ્રી મહેતા અરજ કરે છે કે હાલની રિટ–એપ્લિકેશનમાં કોઈ ગુણદોષ ન હોવાથી, તેને નામંજૂર કરવામાં આવે.

૧૯. હાલની રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર હોવા અંગે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રાથમિક વાંધાના પ્રત્યુત્તરમાં, શ્રી ભરડાએ રજૂઆત કરી કે હાલની રિટ–એપ્લિકેશનમાં ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રશ્ન વાસ્તવિક અર્થમાં ચૂંટણીને કોઈ પડકાર સાથે સંબંધિત નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, શ્રી ભરડાના જણાવ્યા મુજબ, જો રિટ–અરજદારનો એવો કેસ હોય કે સ્વર્ગસ્થ લીલાબેન ઠાકોર ની તરફેણમાં પડેલા મતોને અમાન્ય જાહેર કરવા જોઈએ અને બાકીના ઉમેદવારોની તરફેણમાં પડેલા મતોની ગણતરી થવી જોઈએ અને પરિણામ જાહેર થવું જોઈએ, તો આવા સંજોગોમાં, બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૪૩–ઓ નો બાધ અમલમાં આવશે નહીં. તેઓ રજૂઆત કરશે કે જો માંગવામાં

આવેલી રાહતો બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૪૩–ઓ માં દર્શાવેલ વિષયોને સ્પર્શતી હોય તો રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર નથી એવું કહી શકાય. તેઓ રજૂઆત કરશે કે કોઈપણ સંજોગોમાં, હાથ પર રહેલા કેસ જેવી કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં ચૂંટણી વિવાદ માટે પણ રિટ કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર સંપૂર્ણપણે અજાણ્યું નથી. આ સંદર્ભમાં, શ્રી ભરડા કે.વેંકટાચલમ વિ. એ.સ્વામીકન, (૧૯૯૯) ૪ એસ.સી.સી. ૫૨૬ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ ના ચુકાદા પર આધાર રાખવા માંગે છે. આવા સંજોગોમાં, શ્રી ભરડા અરજ કરે છે કે આ તબક્કે તેમને બરતરફ ન કરવા જોઈએ કારણ કે અન્યથા તેમણે ચૂંટણી પિટિશન દાખલ કરવાની મર્યાદા ગુમાવી દીધી છે.

<u>રાજ્ય તરફથી રજૂઆતો:</u>

૨૦. રાજ્ય તરફે ઉપસ્થિત એ.જી.પી. શ્રી ચિંતન દવેએ રજૂઆત કરી કે રિટ–અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલ દાવો કાયદામાં ટકવાપાત્ર નથી. હવે માત્ર એક જ વિકલ્પ પેટા–ચૂંટણી જાહેર કરવાનો છે.

<u>રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર હોવા અંગે:</u>

૨૧. અમે ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૪૩–ઓ ને યોગ્ય રીતે ટાંકીએ છીએ. અનુચ્છેદ ૨૪૩–ઓ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૨૪૩–ઓ. ચૂંટણીની બાબતોમાં અદાલતોની દખલગીરીને બાધ.– આ બંધારણ માં કંઈપણ હોવા છતાં––

(એ) અનુચ્છેદ ૨૪૩કે હેઠળ ઘડવામાં આવેલ અથવા ઘડવાનો હેતુ ધરાવતા મતવિસ્તારોની હદ નક્કી કરવા અથવા આવા મતવિસ્તારોને બેઠકો ફાળવવા સંબંધિત કોઈ પણ કાયદાની કાયદેસરતાને કોઈ પણ અદાલતમાં પ્રશ્ન કરી શકાશે નહીં;

(બી) રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તે હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ સત્તાધિકારીને અને તેવી રીતે રજૂ કરવામાં આવેલ ચૂંટણી પિટિશન સિવાય કોઈપણ પંચાયત ની ચૂંટણીને પ્રશ્ન કરી શકાશે નહીં."

૨૨. હાલની રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર હોવા અંગે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રાથમિક વાંધાથી અમે બહુ પ્રભાવિત થયા નથી. હરનેક સિંહ વિ. ચરણ સિંહ અને અન્ય, (૨૦૦૫) ૮ એસ.સી.સી. ૩૮૩ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું છે તેમ, જોકે બંધારણ નો અનુચ્છેદ ૨૪૩–ઓ આદેશ આપે છે કે તમામ ચૂંટણી વિવાદો ફક્ત ચૂંટણી પિટિશન દ્વારા જ નક્કી થવા જોઈએ, તેમ છતાં આનાથી ન્યાયિક સમીક્ષા પર

પ્રતિબંધ આવી શકે નહીં, જે બંધારણ નું મૂળભૂત માળખું છે. 'રિટ પિટિશન પોતે ટકવાપાત્ર નથી' અને 'ચૂંટણીને લગતી રિટ પિટિશન સામાન્ય રીતે દાખલ કરવી જોઈએ નહીં' એ કહેવું એ સાવ અલગ બાબત છે.

૨૩. રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર હોવાની તેમની રજૂઆતના સમર્થનમાં શ્રી ભરડા દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ ચુકાદાને પણ અમે જોઈ શકીએ છીએ. કે.વેંકટાચલમ (ઉપર મુજબ) માં, સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા, ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રિટ–એપ્લિકેશન ટકવાપાત્ર હોવાના પ્રશ્ન પર તેના અગાઉના તમામ ચુકાદાઓની ચર્ચા કર્યા પછી, ફકરા–૨૭ માં કાયદાના વિધાન તરીકે નીચે મુજબ તારણ કાઢ્યું હતું:

> "અપીલકર્તા દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા આ કોર્ટ ના વિવિધ ચુકાદાઓ, જેમાં વિજેતા ઉમેદવારની ચૂંટણીને પડકારતી અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટ ના અધિકારક્ષેત્ર પર પ્રતિબંધ હોવાનો ઉલ્લેખ છે અને જેની અમે ઉપર નોંધ લીધી છે, તે અમારી સમક્ષ રહેલા અપીલકર્તાના કેસમાં લાગુ પડતા નથી. બંધારણ નો અનુચ્છેદ ૨૨૬ સૌથી વ્યાપક શક્ય અર્થમાં ઘડવામાં આવ્યો છે અને જ્યાં સુધી હાઈકોર્ટ ના અધિકારક્ષેત્ર પર સ્પષ્ટ બાધ ન હોય ત્યાં સુધી બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની તેની સત્તાઓનો ઉપયોગ ત્યારે થઈ શકે

છે જ્યારે કોઈ કાયદાની જોગવાઈ અથવા બંધારણીય જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતું કોઈ કાર્ય હોય અને જ્યારે યોગ્ય રાહત માટે સદર અધિનિયમ ની જોગવાઈઓનો આશરો લઈ શકાય નહીં. વર્તમાન જેવા સંજોગોમાં અનુચ્છેદ ૩૨૯(બી) નો બાધ ત્યારે અમલમાં આવશે નહીં જ્યારે કેસ અનુચ્છેદ ૧૯૧ અને ૧૯૩ હેઠળ આવતો હોય અને ચૂંટણીની આખી પ્રક્રિયા પૂરી થઈ ગઈ હોય. તે કેસનો વિચાર કરો જ્યાં ચૂંટાયેલ વ્યક્તિ ભારતનો નાગરિક નથી. શું કોર્ટ કોઈ વિદેશી નાગરિકને વિધાનસભામાં બેસવા અને મતદાન કરવાની મંજૂરી આપશે અને બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરશે નહીં?"

૨૪. આમ, ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે પ્રાથમિક વાંધાને નકારીએ છીએ અને ગુણદોષ પર આ બાબતની વિચારણા કરવા આગળ વધીએ છીએ.

<u>વિશ્લેષણ:</u>

૨૫. પક્ષકારો તરફે ઉપસ્થિત વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકોર્ડ પરની સામગ્રીઓમાંથી પસાર થયા પછી, મુખ્ય પ્રશ્ન જે અમારી વિચારણા માટે આવે છે તે એ છે કે, શું પંચાયત ની ચૂંટણીમાં બીજા ક્રમના સૌથી વધુ મત મેળવનાર

રાજકીય પક્ષ દ્વારા નામાંકિત ઉમેદવારને વિજેતા જાહેર કરી શકાય જો મતદાન અને મતગણતરી વચ્ચેના સમયગાળામાં મહત્તમ મત મેળવનાર ઉમેદવાર (અપક્ષ) મૃત્યુ પામે છે?

૨૬. સદર અધિનિયમ ની કલમ ૨(૧૦) 'સામાન્ય ચૂંટણી' શબ્દને વ્યાખ્યાચિત કરે છે જેનો અર્થ ધ ગુજરાત પંચાયત એક્ટ, ૧૯૯૩ (ટૂંકમાં, 'સદર અધિનિયમ') હેઠળ તેની મુદત પૂરી થયા પછી પંચાયત ની રચના અથવા પુનર્ગઠન માટે યોજાયેલી ચૂંટણી.

૨૭. સદર અધિનિયમ ની કલમ ૨(૧૬) 'નિયત કરેલ કામ' શબ્દને વ્યાખ્યાચિત કરે છે જેનો અર્થ નિયમો દ્વારા નિયત કરેલ છે.

૨૮. સદર અધિનિયમ ની કલમ ૧૫(૧) જોગવાઈ કરે છે કે પંચાયત ના સભ્યોની ચૂંટણી રાજ્ય ચૂંટણી પંચ આ સંદર્ભમાં નક્કી કરે તે તારીખે યોજવામાં આવશે.

૨૯. સદર અધિનિયમ ની કલમ ૧૫(૨) જોગવાઈ કરે છે કે આવી ચૂંટણી નિયત રીતે યોજવામાં આવશે.

૩૦. સદર અધિનિયમ ની કલમ ૧૫(૩) જોગવાઈ કરે છે કે આવી ચૂંટણીના આયોજનનું દેખરેખ, દિશાનિર્દેશો અને નિયંત્રણ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ પાસે રહેશે.

૩૧. સદર અધિનિયમ ની કલમ ૧૫(૪) જોગવાઈ કરે છે કે ચૂંટાયેલા સભ્યોના નામ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા નિયત રીતે પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.

૩૨. ઉપરોક્ત બાબત એ હકીકત સૂચવે છે કે ચૂંટાયેલા સભ્યોના નામના પ્રકાશન સહિતના દરેક પગલા સંપૂર્ણપણે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ પાસે રહે છે.

૩૩. અમે સદર અધિનિયમ ની કલમ ૨૮ ટાંકીએ છીએ જેના પર રિટ–અરજદાર વતી આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. કલમ ૨૮ નીચે મુજબ વંચાય છે:

> "૨૮. મતદાન કરવા અને ચૂંટાઈ આવવા માટે લાયક વ્યક્તિ.--
>
> (૧) દરેક વ્યક્તિ કે જેનું નામ મતદાર યાદીમાં છે, જ્યાં સુધી સદર અધિનિયમ અથવા તે સમયે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ ગેરલાયક ઠરેલ ન હોય, તો તે મતવિસ્તાર કે જેની સાથે આવી યાદી સંબંધિત છે, તેના સભ્યની ચૂંટણીમાં મતદાન કરવા માટે લાયક ગણાશે.
>
> (૨) (એ) દરેક વ્યક્તિ જેણે એકવીસ વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી છે અને જેનું નામ મતદાર યાદીમાં છે, જ્યાં સુધી સદર અધિનિયમ અથવા તે સમયે અમલમાં હોય તેવા

અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ ગેરલાયક ઠરેલ ન હોય, તો કોઈપણ મતવિસ્તારમાંથી ચૂંટાઈ આવવા માટે લાયક ગણાશે.

(બી) ગામની મતદાર યાદીમાં જેનું નામ દાખલ ન હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિ, તેના કોઈપણ મતવિસ્તારમાંથી ચૂંટાઈ આવવા માટે લાયક ગણાશે નહીં.

(૩) વ્યક્તિ દ્વારા થયેલ કોઈપણ ગેરલાયકાતને અધીન, આ કલમ હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિ મતદાન કરવા માટે લાયક છે કે નહીં, અથવા કિસ્સા મુજબ, કોઈપણ ચૂંટણીમાં ચૂંટાઈ આવવા માટે લાયક છે કે નહીં તે નક્કી કરવાના હેતુ માટે મતદાર યાદી નિર્ણાયક પુરાવા રહેશે."

૩૪. સદર અધિનિયમ ની કલમ ૨૭૪ રાજ્ય સરકારને સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા સદર અધિનિયમ ના હેતુઓ પાર પાડવા માટે નિયમો ઘડવાની સત્તા આપે છે.

૩૫. કલમ ૧૫ ની પેટા–કલમ (૨) સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૨૭૪ ની પેટા–કલમ (૫) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, ગુજરાત સરકારે ગુજરાત પંચાયત ઈલેક્શન્સ રૂલ્સ, ૧૯૯૪ ઘડ્યા છે. સદર નિયમો નો નિયમ ૨(૧)(એફ) 'ચૂંટણી' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેનો અર્થ સભ્ય અથવા સભ્યોને ચૂંટવા માટેની ચૂંટણી.... સદર નિયમો નો નિયમ ૨(૧)(જી)

'ચૂંટણી પંચ' શબ્દને વ્યાખ્યાચિત કરે છે જેનો અર્થ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ થાય છે. સદર નિયમો નો ભાગ ૪ ચૂંટણી અંગેની પ્રક્રિયા નક્કી કરે છે. અનુક્રમે નિયમો ૯(૧) અને ૯(૨) તેની ભાષામાં સ્પષ્ટ છે અને અનુક્રમે નિયમો ૧૦ થી ૨૨ અનુસરવાની પ્રક્રિયા અને હાથ ધરવાનાં કાર્યો અને ચૂંટણી પંચ ના નિયંત્રણ હેઠળ આવા અધિકારીઓ પાસે હોઈ શકે તેવી સત્તા વિશે નિર્દેશ આપે છે, જેમાં આ સંદર્ભમાં અનુસરવાના દિશાનિર્દેશોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

૩૬. જો કોઈ માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરાયેલા ઉમેદવારનું મૃત્યુ થાય અને જો સદર નિયમો ના નિયમ ૧૮ હેઠળ ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોની યાદી પ્રકાશિત થાય તે પહેલાં તેના મૃત્યુનો અહેવાલ મળે અથવા જો ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારનું મૃત્યુ થાય અને મતદાન શરૂ થાય તે પહેલાં તેના/તેણીના મૃત્યુનો અહેવાલ મળે, તો રિટર્નિંગ ઓફિસર ઉમેદવારના મૃત્યુની હકીકતની ચકાસણી કર્યા પછી, મતદાન રદબાતલ કરશે અને નિયમો ના નિયમ ૨૩ અનુસાર ચૂંટણી પંચ ને હકીકતનો અહેવાલ આપશે અને ચૂંટણીના સંદર્ભમાં તમામ કાર્યવાહી દરેક રીતે નવેસરથી શરૂ કરવામાં આવશે જાણે કે તે નવી ચૂંટણી હોય. આ નિયમની ત્રીજી શરત એવું નક્કી કરે છે કે જો મતદાન શરૂ થાય તે પહેલાં ઉમેદવારનું અવસાન થાય છે, તો આ જોગવાઈઓ યથાવત્ (મ્યુટાટીસ મ્યુટાન્ડીસ) લાગુ પડશે. અમે સદર નિયમો નો નિયમ ૨૩ નીચે મુજબ ટાંકીએ છીએ:

"૨૩. મતદાન પહેલાં ઉમેદવારનું મૃત્યુ.-- જો માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરાયેલા ઉમેદવાર કે જેનું નામાંકન નિયમ ૧૫ હેઠળ માન્ય જણાયું છે અને જેણે નિયમ ૧૭ હેઠળ પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચી નથી, તેનું અવસાન થાય છે અને નિયમ ૧૮ હેઠળ ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોની યાદી પ્રકાશિત થાય તે પહેલાં તેના મૃત્યુનો અહેવાલ મળે છે અથવા જો ચૂંટણી લડતો ઉમેદવાર મૃત્યુ પામે છે અને મતદાન શરૂ થાય તે પહેલાં તેના મૃત્યુનો અહેવાલ મળે છે, તો રિટર્નિંગ ઓફિસર ઉમેદવારના મૃત્યુની હકીકતની ચકાસણી કર્યા પછી, મતદાન રદબાતલ કરશે અને ચૂંટણી પંચ ને હકીકતનો અહેવાલ આપશે અને ચૂંટણીના સંદર્ભમાં તમામ કાર્યવાહી દરેક રીતે નવેસરથી શરૂ કરવામાં આવશે જાણે કે તે નવી ચૂંટણી હોય:

જો કે, મતદાન રદબાતલ કરતી વખતે ચૂંટણી લડનાર વ્યક્તિના કિસ્સામાં કોઈ વધુ નામાંકનની જરૂર રહેશે નહીં:

વધુમાં એવી શરત છે કે જે વ્યક્તિએ મતદાન રદબાતલ કરતા પહેલા નિયમ ૧૬ હેઠળ પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચવાની નોટિસ આપી હોય તે વ્યક્તિ આવા રદબાતલ પછી ચૂંટણી માટે ઉમેદવાર તરીકે નામાંકિત થવા માટે લાયક ગણાશે:

વધુમાં એવી પણ શરત છે કે ગ્રામ પંચાયત ની ચૂંટણીમાં, જો કોઈ ઉમેદવાર કે જેનું નામાંકન નિયમ ૧૫ હેઠળ માન્ય જણાયું હોય અને જેણે નિયમ ૧૭ હેઠળ પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચી ન હોય, તેનું મતદાન શરૂ થાય તે પહેલાં અવસાન થાય, તો ઉપરોક્ત જોગવાઈ આવી ચૂંટણીને યથાવત્ લાગુ પડશે."

૩૭. ઉપરોક્ત નિયમ ૨૩ મતદાન શરૂ થયા પછી અને ચૂંટાયેલા સભ્યોના નામોની જાહેરાત અને પ્રકાશન તેમજ પરિણામના પ્રકાશન પહેલા અપક્ષ ઉમેદવારના મૃત્યુની સ્થિતિમાં શું કરવું તેની કલ્પના અને/અથવા નિર્દેશ કરતું નથી.

૩૮. સદર નિયમો ના નિયમ ૬૦(૭) માં રહેલી જોગવાઈઓ નિર્ધારિત કરે છે કે મતગણતરી પૂર્ણ થયા પછી, રિટર્નિંગ ઓફિસર દરેક ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલ મતોની કુલ સંખ્યા ફોર્મ નં. ૨૭ માં પરિણામ શીટમાં નોંધશે અને તેની જાહેરાત કરશે. નિયમ ૬૦(૭) નીચે મુજબ વંચાય છે:

"(૭) મતગણતરી પૂર્ણ થયા પછી રિટર્નિંગ ઓફિસર દરેક ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલ મતોની કુલ સંખ્યા ફોર્મ ૨૭ માં પરિણામ શીટમાં નોંધશે અને તેની જાહેરાત કરશે."

૩૯. નિયમ ૬૧(૫) નિર્ધારિત કરે છે કે નિયમ ૬૦ ના પેટા–નિયમ (૭) હેઠળ, અથવા પેટા–નિયમ (૪) હેઠળ દરેક ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલ મતોની કુલ સંખ્યા જાહેર થયા પછી, રિટર્નિંગ ઓફિસર ફોર્મ નં. ૨૭ માં પરિણામ શીટ પૂર્ણ કરશે અને સહી કરશે અને ફરીથી ગણતરી માટેની કોઈપણ અરજી ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે નહીં.

૪૦. કલમ ૧૫ માં આપેલી જોગવાઈ મુજબ, રાજ્ય ચૂંટણી પંચ તે બાબતે નક્કી કરે તે તારીખે ચૂંટણી યોજવાની રહેશે. ચૂંટણી નિયત રીતે અને રાજ્ય ચૂંટણી પંચ ના સુપરિન્ટેન્ડેન્સ, દિશાનિર્દેશો અને નિયંત્રણ હેઠળ યોજવાની રહેશે. નિયમ ૨(૧)(એમ) દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ નિયમ ૫ હેઠળ ચૂંટણી પંચ દ્વારા નિયુક્ત અધિકારીઓ ચૂંટણીનું સંચાલન કરશે. રિટર્નિંગ ઓફિસર્સની સામાન્ય ફરજો નિયમ ૬ દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, અને દરેક ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલ મતોની કુલ સંખ્યા રજૂ કર્યા પછી, તે ફોર્મ નં. ૨૭ માં પરિણામ શીટમાં નોંધવાની રહેશે. તે તબક્કે, જો સૌથી વધુ મત મેળવનાર ઉમેદવારના મૃત્યુની જાણ કરવામાં આવે, તો રિટર્નિંગ ઓફિસર નિયમ ૬૩ માં નિર્ધારિત કર્યા મુજબ ઉમેદવારના મૃત્યુની જાણ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ ને કરવા માટે

જવાબદાર છે. એ નોંધવું યોગ્ય છે કે નિયમ ૬૩ હેઠળ, રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા રિટર્નિંગ ઓફિસરને પંચની પરવાનગી વિના ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર ન કરવાનો નિર્દેશ આપી શકાય છે. એ પણ નોંધનીય છે કે સૌથી વધુ મત મેળવનાર ઉમેદવારના મૃત્યુનો અહેવાલ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા અનુક્રમે નિયમો ૬૧, ૬૨ અને ૬૩ હેઠળ બાકીની પ્રક્રિયા પૂરી કરવા માટે પરવાનગી માંગતું ફોર્મ નં. ૨૭ ભર્યા પછી રાજ્ય ચૂંટણી પંચ ને રજૂ કરવાનો રહેશે. ત્યારબાદ, પરિણામની જાહેરાત અને પ્રકાશન માટે, રિટર્નિંગ ઓફિસરે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ પાસેથી માર્ગદર્શન મેળવવાનું રહેશે, અને કોઈપણ વિપરીત નિર્દેશોની ગેરહાજરીમાં, તે પછી ફોર્મ નં. ૨૮ તૈયાર કરવા અને ફાઈલ કરવા માટે આગળ વધી શકે છે. તે પછી જ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ સદર નિયમો ના નિયમ ૬૩ ના પેટા–નિયમ (૩) દ્વારા નિર્ધારિત કર્યા મુજબ, કલમ ૧૫ ની પેટા–કલમ (૪) હેઠળ ચૂંટાયેલા સભ્યોના નામ પ્રકાશિત કરશે. જો કે, જો ચૂંટાયેલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવેલ વ્યક્તિ મૃત્યુ પામેલ હોય, તો ફોર્મ નં. ૨૮ મુજબ આવી કોઈ જાહેરાત કરી શકાય નહીં, અને આવા સંજોગોમાં, નિયમ ૬૩ હેઠળ આવી કોઈ જાહેરાત ન કરવા સિવાય ચૂંટણી પંચ પાસે બીજો કોઈ વિકલ્પ બચશે નહીં.

૪૧. એમાં કોઈ વિવાદ નથી કે, હાથ પરના કેસમાં, ફોર્મ નં. ૨૮ માં પરિણામ જાહેર થાય તે પહેલાં, લીલાબેન ઠાકોરના મૃત્યુની માહિતી રિટર્નિંગ ઓફિસરને મળી હતી અને તેની જાણ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ ને કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ પાસે તેના વિવેકાધિકારમાં હશે કે પરિણામ જાહેર

કરવું કે ચૂંટણી રદ કરવી, અને તે અંગે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ નો નિર્ણય અંતિમ રહેશે.

૪૨. તે સુસ્થાપિત છે કે વૈધાનિક સત્તામંડળ કાયદામાં સ્પષ્ટ રીતે જોગવાઈ ન હોય તેવું કંઈ કરી શકે નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે કોઈ પણ કાંટાળી પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા અને હળવી કરવા સિવિલ કોર્ટની જેમ આંતરિક સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતું નથી જેથી તાર્કિક નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકાય. જો આવી સત્તાની કલ્પના કરવામાં આવે, તો તે ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન કરતી મનસ્વી અને તરંગી કાર્યવાહી કરવાના ચાર્ટર આપવા તરફ દોરી જશે.

૪૩. ઉપર દર્શાવેલ અને ચર્ચા કરવામાં આવેલ બાબત જીતુ પટનાયક વિ. સનાતન મહાકુડ, (૨૦૧૨) ૪ એસ.સી.સી. ૧૯૪ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ ના ચુકાદા દ્વારા સમર્થિત છે. સદર રિપોર્ટના ફકરા ૨૫ માં, ન્યાયમૂર્તી શ્રી આર.એમ. લોઢા (જેમ કે તેઓ તે સમયે હતા), ધ રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૩૮ ની તપાસ કરતી વખતે, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

> "૨૫. એમાં કોઈ શંકા નથી કે માત્ર જીવિત વ્યક્તિઓ જ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાઓના સભ્યપદ માટે ઉમેદવાર તરીકે પોતાની જાતને રજૂ કરી શકે છે અથવા તેમની રજૂઆત થઈ શકે છે. જો કે, એકવાર ઉમેદવાર

દ્વારા નામાંકન દાખલ કરવામાં આવે અને ચકાસણી પર તેની ઉમેદવારી યોગ્ય જણાય અને પાછી ખેંચવાની અવધિ પૂરી થતા પહેલા, તેણે પોતાની ઉમેદવારી પાછી ન ખેંચી હોય અને તેનું નામ ૧૯૫૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૩૮ અને ૧૯૬૧ ના નિયમો ના નિયમ ૧૧ હેઠળ તૈયાર કરાયેલ યોગ્ય રીતે નામાંકિત ઉમેદવારોની યાદીમાં સામેલ હોય, જો કલમ ૩૮ માં વ્યાખ્યાચિત કર્યા મુજબ ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારનું મૃત્યુ થાય, તો આવા ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારના મૃત્યુને પગલે થનારા પરિણામો ૧૯૫૧ ના અધિનિયમ અથવા તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો માં સમાવિષ્ટ ચૂંટણી કાયદામાંથી શોધવા પડશે."

૪૪. રિટ–અરજદાર વતી કરવામાં આવેલી દલીલના ગુણદોષ તપાસવા આગળ વધતા પહેલા, એ નોંધવું ઉપયોગી રહેશે કે મતદાન કરવાનો કે ચૂંટણી માટે ઉમેદવાર તરીકે ઊભા રહેવાનો અધિકાર એ મૂળભૂત કે નાગરિક અધિકાર નથી. ઇંગ્લેન્ડમાં પણ તેને ક્યારેય કોમન લૉ રાઇટ તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી નથી. આ સંબંધમાં, અમે જ્યોતિ બસુ અને અન્ય વિ. દેબી ઘોષાલ અને અન્ય, એ.આઇ.આર. ૧૯૮૨ સુપ્રીમ કોર્ટ ૯૮૩ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં

કરવામાં આવેલા નીચે મુજબના અવલોકનોનો ઉપયોગી રીતે સંદર્ભ આપી શકીએ છીએ જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"મતદાન કરવાનો અધિકાર, ચૂંટાઈ આવવાનો અધિકાર અને ચૂંટણીમાં વિવાદ ઊભો કરવાનો અધિકાર અને આ અધિકારોના સંબંધમાં બંધારણીય અને વૈધાર્નિક જોગવાઈઓની યોજના કોટ દ્વારા એન.પી. પોન્નુસ્વામી વિ. રિટર્નિંગ ઓફિસર, નામક્કલ મતવિસ્તાર, (૧૯૫૨) એસ.સી.આર. ૨૧૮: એ.આઇ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૬૪ અને જગન નાથ વિ. જસવંત સિંહ, એ.આઇ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૨૧૦ માં સમજાવવામાં આવી છે. જે કહેવામાં આવ્યું છે તેમાંથી અમે શું તારવ્યું છે તે જણાવવા માટે આગળ વધીએ છીએ, જેટલું આ કેસ માટે જરૂરી છે.

મતદાન કરવાનો અધિકાર, ભલે લોકશાહી માટે મૂળભૂત હોય, એ વિસંગતતા પૂરતું છે કે, એ મૂળભૂત અધિકાર નથી કે નથી તો કોમન લૉ રાઇટ. તે શુદ્ધ અને સરળ, વૈધાનિક અધિકાર છે. ચૂંટાઈ આવવાનો અધિકાર પણ એવો જ છે. ચૂંટણી વિવાદનો અધિકાર પણ એવો જ છે. કાયદાની બહાર, મતદાન કરવાનો

કોઈ અધિકાર નથી, ચૂંટાઈ આવવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને ચૂંટણીમાં વિવાદ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી. તેઓ વૈધાનિક નિર્માણ છે, અને તેથી, વૈધાનિક મર્યાદાઓને અધીન છે."

૪૫. તેથી રિટ–અરજદારના કેસની ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં તપાસ કરવી જોઈએ.

૪૬. સદર નિયમો નો નિયમ ૧૫ નામાંકન પત્રોની ચકાસણીની જોગવાઈ કરે છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૫. નામાંકન પત્રોની ચકાસણી. નિયમ ૯ ના પેટા–નિયમ (૨) ના ખંડ (બી) હેઠળ નામાંકનની ચકાસણી માટે નક્કી કરેલી તારીખે, ઉમેદવારો, તેમના ચૂંટણી એજન્ટો, દરેક ઉમેદવારના એક દરખાસ્તકર્તા અને દરેક ઉમેદવાર દ્વારા લેખિતમાં યોગ્ય રીતે અધિકૃત કરાયેલ અન્ય એક વ્યક્તિ, પરંતુ અન્ય કોઈ વ્યક્તિ નહીં, રિટર્નિંગ ઓફિસર નિયુક્ત કરે તેવા સમયે અને સ્થળે ઊભા રહી શકે છે અને રિટર્નિંગ ઓફિસર પેટા–નિયમ (૨) ની શરત હેઠળ અથવા નિયમ ૧૨ ના પેટા–નિયમ (૬) હેઠળ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા નામાંકન પત્રો સિવાય, સુપરત કરાયેલા તમામ

ઉમેદવારોના નામાંકન પત્રોની તપાસ કરવા માટે તેમને તમામ વાજબી સુવિધાઓ આપશે.

(૨) રિટર્નિંગ ઓફિસર ત્યારબાદ નામાંકન પત્રોની તપાસ કરશે અને કોઈપણ નામાંકન સામે કરવામાં આવતા તમામ વાંધાઓનો નિર્ણય લેશે અને આવા વાંધાઓ પર અથવા જો તે જરૂરી સમજે તો આવી કોઈ સંક્ષિપ્ત તપાસ કર્યા પછી તેની પોતાની ગતિએ, નીચેના કોઈપણ કારણોસર કોઈપણ નામાંકન પત્ર નામંજૂર કરી શકે છે, એટલે કે:

(એ) નામાંકનોની ચકાસણી માટે નક્કી કરેલી તારીખે ઉમેદવાર કાં તો સદર અધિનિયમ અથવા તે સમયે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ બેઠક ભરવા માટે પસંદ થવા માટે લાયક નથી અથવા ગેરલાયક છે: અથવા

(બી) દરખાસ્તકર્તા નામાંકન પત્રમાં સહી કરવાથી ગેરલાયક છે; અથવા

(સી) નિયમ ૧૨ અથવા ૧૩ ની કોઈપણ જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા મળી છે; અથવા

(ડી) ઉમેદવાર અથવા દરખાસ્તકર્તા અથવા કોઈપણ ટેકો આપનાર વ્યક્તિ એ વ્યક્તિ સાથે સમાન નથી જેનો મતદાર નંબર નામાંકન પત્રમાં આવા ઉમેદવાર અથવા દરખાસ્તકર્તા અથવા ટેકો આપનારના નંબર તરીકે આપવામાં આવ્યો છે, જે પણ કિસ્સો હોય; અથવા

(ઇ) નામાંકન પત્ર પર ઉમેદવાર અથવા કોઈપણ દરખાસ્તકર્તા [અથવા કોઈપણ ટેકો આપનાર] ની સહી સાચી નથી અથવા છેતરપિંડી દ્વારા મેળવવામાં આવી છે.

(૩) પેટા-નિયમ ૯૨ ના ખંડ (બી), (સી) અથવા (ડી) માં રહેલી કોઈ પણ બાબત નામાંકન પત્રના સંબંધમાં કોઈપણ અનિયમિતતાના આધારે કોઈપણ ઉમેદવારના નામાંકનને નામંજૂર કરવા માટે અધિકૃત ગણાશે નહીં, જો ઉમેદવારને અન્ય નામાંકન પત્ર દ્વારા યોગ્ય રીતે નામાંકિત કરવામાં આવ્યો હોય કે જેના સંદર્ભમાં કોઈ અનિયમિતતા આચરવામાં આવી ન હોય.

(૪) રિટર્નિંગ ઓફિસર કોઈપણ નામાંકન પત્રને કોઈપણ તકનીકી ખામીના આધારે નામંજૂર કરશે નહીં જે નોંધપાત્ર પ્રકૃતિની ન હોય."

૪૪. રિટ–અરજદાર વતી સંબોધવામાં આવેલી દલીલની ગુણવત્તાની તપાસ કરવા માટે આગળ વધતા પહેલા, એ નોંધવું ઉપયોગી રહેશે કે મત આપવાનો અથવા ચૂંટણી માટે ઉમેદવાર તરીકે ઊભા રહેવાનો અધિકાર ન તો મૂળભૂત છે અને ન તો નાગરિક અધિકાર છે.ઇંગ્લેન્ડમાં પણ તેને ક્યારેય સામાન્ય કાયદાના અધિકાર તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી નથી.આ સંબંધમાં, આપણે ઉપયોગી રીતે એ. આઈ. આર. ૧૯૮૨ એસ. સી. ૯૮૩માં નોંધાયેલા જ્યોતિ બાસુ અને અન્યો વિરુદ્ધ દેવી ઘોષાલ અને અન્યોના કિસ્સામાં કરવામાં આવેલા નીચેના નિરીક્ષણોનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ, જે નીચે મુજબ છેઃ

"ચૂંટવાના અધિકારનું સ્વરૂપ, ચૂંટાવાનો અધિકાર અને ચૂંટણી પર વિવાદ કરવાનો અધિકાર અને આ અધિકારોના સંબંધમાં બંધારણીય અને વૈધાનિક જોગવાઈઓની યોજના એન. પી. પોન્નુસવાની વિરુદ્ધમાં કોર્ટ દ્વારા સમજાવવામાં આવી છે. રિટર્નિંગ ઓફિસર, નામક્કલ મતવિસ્તાર, (૧૯૫૨) એસસીઆર ૨૧૮:એ.આઇ.આર ૧૯૫૨ એસ.સી ૬૪ અને જગન નાથ વિ. જસવંત સિંહ, એ.આઇ.આર ૧૯૫૪ એસ.સી ૨૧૦.જે કહેવામાં આવ્યું છે તેમાંથી આપણે જે મેળવ્યું છે તે જણાવવા માટે અમે આગળ વધીએ છીએ, આ કેસ માટે જેટલું જરૂરી છે તેટલું.

ચૂંટવાનો અધિકાર, લોકશાહી માટે મૂળભૂત હોવા છતાં, વિસંગત રીતે પૂરતો છે, ન તો મૂળભૂત અધિકાર છે અને ન તો સામાન્ય કાયદો અધિકાર.તે શુદ્ધ અને સરળ, એક વૈધાનિક અધિકાર છે.ચૂંટાવાનો અધિકાર પણ એવો જ છે.ચૂંટણી પર વિવાદ કરવાનો પણ અધિકાર છે.કાયદાની બહાર, ચૂંટવાનો કોઈ અધિકાર નથી, ચૂંટાવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને ચૂંટણી અંગે વિવાદ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી.વૈધાનિક રચનાઓ તેઓ છે, અને તેથી, વૈધાનિક મર્યાદાને આધિન છે."

૪૫. તેથી, રિટ–અરજદારના કેસની તપાસ ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં થવી જોઈએ.

૪૬. નિયમોનો નિયમ ૧૫ નામાંકન પત્રોની તપાસની જોગવાઈ કરે છે, જે આ રીતે વાંચે છેઃ

> "૧૫. નામાંકન પત્રોની ચકાસણી.– નિયમ ૯ના પેટા નિયમ (૨) ની કલમ (બી) હેઠળ નામાંકનની ચકાસણી માટે નક્કી કરવામાં આવેલી તારીખમાંથી એક, ઉમેદવાર, તેમના ચૂંટણી એજન્ટ, દરેક ઉમેદવારનો એક પ્રસ્તાવક અને દરેક ઉમેદવાર દ્વારા લેખિતમાં અધિકૃત અન્ય એક વ્યક્તિ, પરંતુ અન્ય કોઈ વ્યક્તિ, રિટર્નિંગ અધિકારી નિમણૂક કરે તે સમયે અને સ્થળે ઊભા રહી શકશે નહીં અને રિટર્નિંગ અધિકારી તેમને

તમામ ઉમેદવારોના નામાંકન પત્રોની તપાસ કરવા માટે તમામ વાજબી સુવિધાઓ આપશે, જે પેટા નિયમ (૨) ની જોગવાઈ હેઠળ અથવા નિયમ ૧૨ના પેટા નિયમ (૬) હેઠળ રિટર્નિંગ અધિકારી દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવ્યા હોય તે સિવાય આપવામાં આવ્યા છે.

(૨) રિટર્નિંગ ઓફિસર પછી નામાંકન પત્રોની તપાસ કરશે અને કોઈપણ નામાંકન પર કરવામાં આવી શકે તેવા તમામ વાંધાઓ નક્કી કરશે અને આવા વાંધા પર અથવા જો કોઈ સંક્ષિપ્ત તપાસ હોય તો તે પછી પોતાના પ્રસ્તાવ પર, જો તે જરૂરી લાગે તો, નીચેનામાંથી કોઈપણ આધાર પર કોઈપણ નામાંકન પત્રને નકારી શકે છે, એટલે કે.

(અ) નામાંકનની ચકાસણી માટે નક્કી કરવામાં આવેલી તારીખે ઉમેદવાર અધિનિયમ અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ બેઠક ભરવા માટે પસંદ થવા માટે લાયક નથી અથવા ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવે છેઃઅથવા

(બી) નોમિનેશન પેપર સબ્સ્ક્રાઇબ કરવા માટે સમૃદ્ધને ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવે છે; અથવા

(સી) નિયમો ૧૨ અથવા ૧૩ ની કોઈપણ જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા આવી છે; અથવા

((ઘ) ઉમેદવાર કે સમૃદ્ધ અથવા કોઈ સહાયક તે વ્યક્તિ સાથે સમાન નથી કે જેની ચૂંટણીની સંખ્યા નામાંકન પત્રમાં આપવામાં આવી છે, જેમ કે ઉમેદવારની સંખ્યા અથવા સમૃદ્ધ અથવા ગૌણ, કેસ હોઈ શકે છે; અથવા

(ઇ) નોમિનેશન પેપર પર ઉમેદવાર અથવા કોઈપણ પ્રસ્તાવક [અથવા કોઈપણ સમર્થનકર્તા] ની સહી વાસ્તવિક નથી અથવા છેતરપિંડી દ્વારા મેળવવામાં આવી છે.

(૩) પેટા નિયમ ૯૨ની કલમો (બી), (સી) અથવા (ડી) માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ નામાંકન પત્રના સંદર્ભમાં કોઈ પણ અનિયમિતતાના આધારે કોઈ પણ ઉમેદવારની ઉમેદવારીની અસ્વીકારને અધિકૃત કરતું હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં, જો ઉમેદવારને અન્ય નામાંકન પત્ર દ્વારા યોગ્ય રીતે નામાંકિત કરવામાં આવ્યો હોય, જેના સંબંધમાં કોઈ અનિયમિતતા કરવામાં આવી નથી.

(૪) રિટર્નિંગ ઓફિસર કોઈ પણ તકનિકી ખામીના આધારે કોઈપણ નામાંકન પત્રને નકારી શકશે નહીં જે નોંધપાત્ર પાત્ર નથી."

૪૭. નિયમોના નિયમ ૧૭ માં ઉમેદવારી પાછી ખેંચવાની સૂચના આપવામાં આવી છે, જે આ રીતે વાંચે છેઃ

"૧૭. ઉમેદવારી પાછી ખેંચવાની સૂચના.- (૧) કોઈપણ ઉમેદવાર ફોર્મ ૬માં લેખિત નોટિસ દ્વારા પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચી શકે છે અને નિયમ ૯ના પેટા-નિયમ (૨) ની કલમ (સી) હેઠળ નક્કી કરેલા દિવસે બપોરે ત્રણ વાગ્યા પહેલાં રિટર્નિંગ ઓફિસરને આવી ઉમેદવાર દ્વારા વ્યક્તિગત રીતે અથવા તેના પ્રસ્તાવક દ્વારા અથવા તેના ચૂંટણી એજન્ટ દ્વારા, જેને આ માટે લેખિતમાં અધિકૃત કરવામાં આવ્યા હોય, આવા ઉમેદવાર દ્વારા મોકલી શકાય છેઃ

પરંતુ જ્યાં સુધી નામાંકનની ચકાસણી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી પરત ખેંચવાની સૂચના રિટર્નિંગ અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

(૨) જે વ્યક્તિએ પેટા-નિયમ (૧) હેઠળ પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચવાની સૂચના આપી હોય તેને નોટિસ રદ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં.

(૩) પરત ખેંચવાની નોટિસની વાસ્તવિકતા અને તેને પહોંચાડનાર વ્યક્તિની ઓળખ વિશે રિટર્નિંગ ઓફિસર સંતુષ્ટ થયા પછી, તેની ઓફિસમાં કોઈ સ્પષ્ટ જગ્યાએ નોટિસ ચોંટાડવાનું કારણ બનશે.નોટિસ ચોંટાડતા પહેલા, તે તેને જે તારીખે અને સમયે પહોંચાડવામાં આવી હતી તે તારીખ અને સમય તેના પર રહેશે નહીં."

૪૮. નિયમોના નિયમ ૧૮માં ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોની યાદી અને તેમના પ્રતીકો જાહેર કરવાની જોગવાઈ છે, જે આ રીતે વાંચે છેઃ

"૧૮. ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોની યાદી અને તેમના પ્રતીકો.– (૧) જે સમયગાળાની અંદર નિયમ ૧૭ હેઠળ ઉમેદવારી પાછી ખેંચી શકાય તે સમયગાળાની સમાપ્તિ પછી તરત જ, ચૂંટણી અધિકારી ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોની યાદી તૈયાર કરશે, એટલે કે માન્ય રીતે નામાંકિત ઉમેદવારોની યાદીમાં સામેલ કોઈપણ ઉમેદવાર માટે અને જેમણે ઉપરોક્ત સમયગાળાની અંદર તેમની ઉમેદવારી પાછી ખેંચી નથી લીધી, આવી યાદી ફોર્મ ૭માં હોવી જોઈએ અને નિયમ ૧૧ હેઠળ દરેક ઉમેદવારને તેની પસંદગી અનુસાર અથવા, યથાસ્થિતિ, પેટા–નિયમ (૩) ને અનુસરીને ચૂંટણી અધિકારી દ્વારા તેને સોંપવામાં આવેલ

પ્રતીક સૂચવવું જોઈએ અને તે ઉમેદવારોના નામોને આ રીતે વર્ગીકૃત કરશેઃ –

(i) માન્યતા પ્રાપ્ત રાષ્ટ્રીય રાજકીય પક્ષોના ઉમેદવારઃ

((૨) કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત પક્ષો સિવાયના નોંધાયેલા રાજકીય પક્ષોના ઉમેદવારઃ

((૩) અન્ય ઉમેદવાર.ઉમેદવારોના નામ યાદીમાં ગુજરાતી મૂળાક્ષર ક્રમમાં એ રીતે ગોઠવવામાં આવશે કે જે રીતે તેઓ યાદીમાં આપવામાં આવે છે, જ્યાં બે કે તેથી વધુ ઉમેદવારોનું નામ સમાન હોય, તો તેઓ તેમના વ્યવસાય અથવા રહેઠાણના ઉમેરા દ્વારા અથવા રિટર્નિંગ ઓફિસરને યોગ્ય લાગે તેવી અન્ય રીતે અલગ પાડવામાં આવશે.રિટર્નિંગ ઓફિસર યાદીની એક નકલ તેની ઓફિસમાં કોઈ વિશિષ્ટ જગ્યાએ ચોંટાડશે અને દરેક હરીફ ઉમેદવારને તેની એક નકલ પણ પૂરી પાડશે.

(૨) ચૂંટણી અધિકારી યાદીની એક નકલ ચૂંટણી પંચને પણ મોકલશે.

(૩) જો એક કરતાં વધુ ઉમેદવાર એક જ પ્રતીક માટે તેમની પસંદગી દર્શાવે છે, તો રિટર્નિંગ ઓફિસર લોટ દ્વારા નક્કી કરશે કે તેમાંથી કયા ઉમેદવારોને પ્રતીકો સોંપવામાં આવશે.આ પેટા નિયમ હેઠળ ઉમેદવારને કોઈપણ પ્રતીક સોંપવામાં રિટર્નિંગ અધિકારીનો નિર્ણય અંતિમ રહેશે.

(૪) દરેક ઉમેદવાર અથવા તેના ચૂંટણી એજન્ટને ઉમેદવારને ફાળવવામાં આવેલા પ્રતીક વિશે તાત્કાલિક જાણ કરવામાં આવશે અને ચૂંટણી અધિકારી દ્વારા તેનો નમૂનો પૂરો પાડવામાં આવશે.

સમજૂતી.– આ નિયમના હેતુ માટે અને નિયમ ૨૩ માટે "માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ" એટલે ચૂંટણી પ્રતીક (આરક્ષણ અને ફાળવણી) આદેશ, ૧૯૬૮ હેઠળ ભારતના ચૂંટણી પંચ દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ."

૪૯. ઉપર ઉલ્લેખિત નિયમ ૧૫નું અવલોકન સૂચવે છે કે તે માન્ય નામાંકન દાખલ કરનારા ઉમેદવારોની યાદી તૈયાર કરવા અને પ્રકાશિત કરવા, નામાંકન પત્રો સ્વીકારવા, નામંજૂર કરવા માટે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાની જોગવાઈ કરે

છે.જોડણી દ્વારા યાદી પ્રકાશિત થયા પછી, ઉપર ઉલ્લેખિત નિયમોના નિયમ ૧૭ હેઠળ આવી હરીફાઈમાંથી પીછેહઠ કરી શકાય છે.

૫૦. ઉપરોક્તમાંથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે એકવાર ઉમેદવારી પાછી ખેંચવાની તારીખ સમાપ્ત થઈ જાય અને યાદી પ્રકાશિત થઈ જાય, પછી આ યાદી સાથે ચૂંટણી યોજવી પડે છે અને ચૂંટણી અધિકારીને કોઈ પણ સંજોગોમાં ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોની યાદીમાંથી નામ કાઢી નાખવાની સત્તા નથી.

૫૧. આ કિસ્સામાં, મતદાનની તારીખના એક દિવસ પહેલા લીલાબેન ઠાકોરનું અવસાન થયું હોત તો પણ તેમનું નામ મતપત્રમાંથી કાઢી શકાયું ન હોત.જો કે, અહીં એક કિસ્સો છે જેમાં મતદાનની તારીખે લીલાબેન ઠાકુર ખૂબ જ જીવંત હતી અને મતગણતરીના એક દિવસ પહેલા તેમનું અવસાન થયું હતું.આવા સંજોગોમાં અમારું માનવું છે કે લીલાબેન ઠાકુરની તરફેણમાં પડેલા મતને અમાન્ય ન કહી શકાય કારણ કે મતગણતરીની તારીખે લીલાબેન ઠાકુર મૃત્યુ પામ્યા હતા અને ચાલ્યા ગયા હતા.

૫૨. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, હવે આપણે નિયમોના ભાગ VIIA પર ધ્યાન આપી શકીએ છીએ.આ પ્રકરણ ઈલેક્ટ્રોનિક વોટિંગ મશીનમાં નોંધાયેલા મતોની

ગણતરીનું છે.જો કે, તે પહેલાં, અમે નિયમ ૬૩ ટાંકીએ છીએ, જે આ રીતે વાંચે છે:

"૬૩. પરિણામની ઘોષણા અને પ્રકાશન.-- (૧) જ્યારે મતગણતરી પૂર્ણ થઈ જાય, ત્યારે ચૂંટણી પંચ દ્વારા તેનાથી વિપરીત કોઈ નિર્દેશની ગેરહાજરીમાં ચૂંટણી અધિકારી તરત જ ફોર્મ ૨૮માં ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર કરશે અને તે ફોર્મમાં પરિણામની હસ્તાક્ષરિત નકલ નોટિસ બોર્ડ પર તેમના કાર્યાલયમાં ચોંટાડશે.તે તેની એક નકલ પણ મોકલશે –

((ક) ચૂંટણી પંચ;

((ખ) સરકાર, પંચાયતો અને ગ્રામીણ આવાસ વિભાગના સચિવ;

((ક) વિકાસ કમિશનર;

(ડી) જિલ્લા ચૂંટણી અધિકારી;

(ઈ) જિલ્લા પંચાયત;

(એફ) તાલુકા પંચાયત;

(છ) ગ્રામ પંચાયતની ચૂંટણીના સંદર્ભમાં ગ્રામ પંચાયત.

(૨) જિલ્લા પંચાયત તાલુકા, પંચાયત અને ગ્રામ પંચાયતને મોકલવામાં આવેલી નકલ પંચાયત કચેરીમાં નોટિસ બોર્ડ પર પ્રદર્શિત કરવામાં આવશે.

(૩) ફોર્મ ૧૨ અથવા ફોર્મ ૨૮માં પરિણામની ઘોષણા રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસેથી પ્રાપ્ત થાય તે જલદી, ચૂંટણી પંચ ફોર્મ ૨૯,૩૦ અથવા ૩૧માં કલમ ૧૫ના પેટા–નિયમ (૪) હેઠળ, જેમ યોગ્ય હોય તેમ, ચૂંટાયેલા સભ્ય અથવા સભ્યોના નામ અથવા નામ તેના કાર્યાલયમાં નોટિસ બોર્ડ પર તેની હસ્તાક્ષરિત નકલ ચોંટાડીને પ્રકાશિત કરશે.

(૪) ચૂંટણી પંચ આ રીતે ચોંટેલા પરિણામની એક નકલ પણ મોકલશે –

((ક) સરકાર, પંચાયતો અને ગ્રામીણ આવાસ વિભાગના સચિવ.

((ખ) વિકાસ કમિશનર.

((c) જિલ્લા ચૂંટણી અધિકારી.

((ઘ) જિલ્લા પંચાયત.

(ઈ) તાલુકા પંચાયત.

(ચ) ગ્રામ પંચાયતની ચૂંટણી અથવા સરપંચની ચૂંટણીના સંદર્ભમાં ગ્રામ પંચાયત.

(પ) ((ક) જો કોઈ વ્યક્તિ એક જ પંચાયતના એકથી વધુ ચૂંટણી વિભાગમાંથી ચૂંટાય છે અથવા એક જ ગ્રામ પંચાયતના સભ્ય અને સરપંચ એમ બંને તરીકે ચૂંટાય છે, તો તે પોતાની સહીવાળી લેખિત નોટિસ આપીને અને આવી ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થયાની તારીખથી પંદર દિવસની અંદર રિટર્નિંગ ઓફિસરને મોકલીને, આમાંથી કયા ચૂંટણી વિભાગ માટે તે સેવા આપશે અથવા કેસ હોય તે રીતે, તે સભ્ય અથવા સરપંચ બનવાનું પસંદ કરશે.આવી પસંદગી પર બાકીની બેઠક, બેઠકો બનાવવામાં આવી છે.હોદ્દાઓ અથવા હોદ્દાઓ ખાલી થઈ જશે.

(બી) ખંડ (એ) હેઠળ આપવામાં આવેલી કોઈપણ સૂચના અંતિમ અને અટલ રહેશે.

(સી) જો આવી વ્યક્તિ ખંડ (એ) માં ઉલ્લેખિત પસંદગી કરતી નથી, તો પછી –

((૧) આવી વ્યક્તિ એક જ પંચાયતના એકથી વધુ ચૂંટણી વિભાગમાંથી ચૂંટાય છે તે કિસ્સામાં, તે તે ચૂંટણી વિભાગમાંથી ચૂંટાયો હોવાનું માનવામાં આવશે કે જેમાંથી તેણે સૌથી વધુ મત મેળવ્યા છે અને અન્ય બેઠક અથવા બેઠકો ખાલી થઈ જશેઃ–

((૨) જો આવી વ્યક્તિ એક જ ગ્રામ પંચાયતના સભ્ય અને સરપંચ એમ બન્ને તરીકે ચૂંટાય છે, તો તે પંચ તરીકે ચૂંટાયો હોવાનું માનવામાં આવશે અને બેઠક અથવા બેઠકો ખાલી થઈ જશે."

૫૩. ફોર્મ No.૨૭ એ અંતિમ પરિણામ પત્રક છે, જે આ રીતે વાંચે છેઃ

"ફોર્મ નં.૨૭

[નિયમ ૫૮ (૧૦) અને ૬૦ (૭) જુઓ]

અંતિમ પરિણામ પત્રક

જિલ્લા પંચાયત ચૂંટણી વિભાગ No.Name ની સામાન્ય/પેટાચૂંટણી. તાલુકા પંચાયત ચૂંટણી વિભાગ No.Name ની સામાન્ય/પેટાચૂંટણી. ગામની ચૂંટણી. પંચાયત વોર્ડ નં.ના સરપંચની ચૂંટણી.ગ્રામ પંચાયત.

ભાગ–I

ચૂંટણી વિભાગમાં મતદારોની કુલ સંખ્યા.મતદાન મથક પર મતદારોની કુલ સંખ્યા નોંધવામાં આવી છે.

મતદાન મથકોની કુલ સંખ્યા	મતપેટીમાંથી મળેલા કુલ મત	ટેન્ડર કરાયેલા મતોની સંખ્યા
૧.		
૨.		
૩.		
૪.		
૫.		
૬.		
૭.		

૮.		
૯.		
૧૦.		
૧૧.		

પરત ફરતા અધિકારીઓ

....જિલ્લા/તાલુકા પંચાયત

ચૂંટણી વિભાગ નં.

નામ. અને

હોદ્દો.

ચૂંટણી વિભાગ નં.

નામ.અને હોદ્દો.

ભાગ–**II**

દરેક રાઉન્ડમાં દરેક ઉમેદવારને મળેલા માન્ય અને નકારી કાઢેલા મતની સંખ્યા

ઉમેદવારની સંખ્યા	ઉમેદવારનું નામ	પોસ્ટલ બેલેટ પેપર દ્વારા	દરેક ઉમેદવાર માટે માન્ય મતદાનની સંખ્યા

		નોંધાયેલા મતની સંખ્યા	૧સેન્ટ રાઉન્ડ	૨બીજો રાઉન્ડ
૧	૨	૩	૪	૫

દરેક ઉમેદવારને મળેલા માન્ય મતની સંખ્યા			માન્ય મતની કુલ સંખ્યા (કુલ સંખ્યા ૪ થી ૮)	માન્ય મતોના મતદાનની કુલ સંખ્યા (કર્નલની કુલ સંખ્યા ૩ +૯)
૩આરડી રાઉન્ડ	૪ત્રીજો રાઉન્ડ	૫ત્રીજો રાઉન્ડ		
૬	૭	૮	૯	૧૦

માન્ય મતની કુલ સંખ્યા.

નામંજૂર થયેલા મતની કુલ સંખ્યા.

માન્ય અને નામંજૂર થયેલા મતની કુલ સંખ્યા.

સ્થળઃ

તારીખઃ

પરત ફરતા અધિકારીઓ

....જિલ્લા/તાલુકા પંચાયત

પંચાયત ચૂંટણી વિભાગ નં.

નામ અને પદનામ.

ગ્રામ પંચાયત અને હોદ્દો "

૫૭. હવે આપણે નિયમ ૬૭એથી નિયમ ૬૭ડી સુધીની જોગવાઈઓ પર ધ્યાન આપીશું. એ જ આ રીતે વાંચે છેઃ

"૬૭એ. મતદાન મશીનોની તપાસ અને નિરીક્ષણ.--(૧) રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસે એકથી વધુ મતદાન મથકો પર ઉપયોગમાં લેવાતા મતદાન મશીનોના નિયંત્રણ એકમો હોઈ શકે છે જે ચકાસણી અને નિરીક્ષણ માટે લેવામાં આવે છે અને આવા એકમોમાં નોંધાયેલા મતોની એક સાથે ગણતરી થઈ શકે છે.

(૨) મતદાન યંત્રના કોઈપણ નિયંત્રણ એકમમાં નોંધાયેલા મતોની પેટા-નિયમ (૧) હેઠળ ગણતરી કરવામાં આવે તે પહેલાં, ઉમેદવાર અથવા તેના ચૂંટણી એજન્ટ અથવા મતગણતરી ટેબલ પર હાજર તેના મતગણતરી એજન્ટને પેપર સીલ અને એકમ પર ચોંટાડવામાં આવેલી અન્ય મહત્વપૂર્ણ સીલની તપાસ

કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે અને પોતાને સંતોષ આપવા માટે કે સીલ અકબંધ છે.

(૩) રિટર્નિંગ ઓફિસર પોતાને સંતુષ્ટ કરશે કે હકીકતમાં, કોઈ પણ મતદાન મશીન સાથે ચેડા કરવામાં આવ્યા નથી.

(૪) જો ચૂંટણી અધિકારીનો મત હોય કે કોઈપણ મતદાન યંત્ર સાથે ચેડા કરવામાં આવ્યા છે, તો તે તે યંત્રમાં નોંધાયેલા મતોની ગણતરી કરશે નહીં અને જ્યાં તે યંત્રનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો તે મતદાન કેન્દ્રના સંદર્ભમાં લાગુ પડે તેવી નિયમ ૪૯ અથવા ૫૪–ટી અથવા ૫૯માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને અનુસરશે."

"૬૪B. મતની ગણતરી.––(૧) રિટર્નિંગ ઓફિસરને સંતોષ થાય કે મતદાન યંત્રને હકીકતમાં ટેમ્પર્ડ કરવામાં આવ્યું નથી, તે પછી તેણે તેમાં નોંધાયેલા મત રાખવા પડશે, નિયંત્રણ એકમમાં "પરિણામ" તરીકે ચિહ્નિત થયેલ યોગ્ય બટન દબાવીને તેની ગણતરી કરવી પડશે, જેમાં દરેક ઉમેદવારને મળેલા કુલ મત અને દરેક ઉમેદવારને મળેલા મત એકમના હેતુ માટે પ્રદાન કરવામાં આવેલી ડિસ્પ્લે પેનલ પર પ્રદર્શિત કરવામાં આવશે.

(૨) જેમ જેમ દરેક ઉમેદવારને મળેલા મત નિયંત્રણ એકમ પર દર્શાવવામાં આવે છે, તેમ રિટર્નિંગ ઓફિસર –

(i) ફોર્મ ૨૩ બી ના ભાગ ૨ માં દરેક ઉમેદવારના સંદર્ભમાં અલગથી આવા મતની સંખ્યા;

(બી) અન્ય બાબતોમાં ફોર્મ ૨૩ બી નો ભાગ ૨ પૂર્ણ કરો અને મતગણતરી સુપરવાઈઝર દ્વારા અને ઉમેદવાર અથવા તેમના ચૂંટણી એજન્ટો અથવા તેમના મતગણતરી એજન્ટો દ્વારા પણ સહી કરો; અને

(૩) ફોર્મ ૨૭એ અથવા રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલા ફોર્મમાં પરિણામ પત્રકમાં અનુરૂપ એન્ટ્રીઓ કરો અને જાહેર કરવામાં આવેલી પરિણામ પત્રકમાં આ રીતે દાખલ કરેલી વિગતો."

૬૪સી. મતદાન મશીનોની સીલ.––(૧) નિયંત્રણ એકમમાં નોંધાયેલા મતદાનનું પરિણામ ઉમેદવાર મુજબ નક્કી કર્યા પછી અને ફોર્મ ૨૩ બી અને ફોર્મ ૨૭ એ અથવા રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા સૂચવેલા ફોર્મના ભાગ ૨ માં દાખલ કર્યા પછી, રિટર્નિંગ ઓફિસર તેની સીલ સાથે એકમ અને આવા ઉમેદવારોની અથવા તેમના ચૂંટણી

એજન્ટોની સીલ સાથે સીલ કરશે, અને જેઓ એકમમાં નોંધાયેલા મતદાનનું પરિણામ નાબૂદ ન થાય તેની ખાતરી કરવા માટે તેના પર તેમની સીલ લગાવવા માંગે છે અને એકમ આવા પરિણામની યાદશક્તિ જાળવી રાખે છે.

(૨) આ રીતે સીલ કરાયેલ નિયંત્રણ એકમને ખાસ તૈયાર કરેલા બૉક્સમાં રાખવામાં આવશે, જેના પર રિટર્નિંગ ઓફિસર નીચેની વિગતો રેકોર્ડ કરશે, એટલે કેઃ--

((ક) ગ્રામ પંચાયતના સરપંચની પંચાયત કચેરીના ચૂંટણી વિભાગનો નંબર અને નામ;

(બી) મતદાન મથક અથવા સ્ટેશનોની વિગતો જ્યાં નિયંત્રણ એકમનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે;

(સી) નિયંત્રણ એકમનો સીરીયલ નંબર;

((ઘ) મતદાનની તારીખ; અને

(ઇ) ગણતરીની તારીખ."

૬૪D. ભાગ VII ની અન્ય જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે.–– (૧) જ્યારે મતદાન મશીન દ્વારા મતદાન નોંધવામાં આવ્યું હોય ત્યારે મતની ગણતરી અને પરિણામની જાહેરાતના સંબંધમાં ભાગ VII માં નિયમો ૫૫ થી ૫૮ અને ૬૧ થી ૬૪ ની જોગવાઈઓ મુટાટિસ મ્યુટાન્ડિસ લાગુ કરશે અને 'બેલેટ પેપર' અથવા 'બેલેટ બોક્સ' ના કોઈપણ સંદર્ભમાં અનુક્રમે 'મતદાન મશીન પર નોંધાયેલા મત' અથવા 'ઈલેક્ટ્રોનિક મતદાન મશીન' ના સંદર્ભનો સમાવેશ થાય છે.

(૨) આ ભાગમાં કોઈ પણ નિયમના સંદર્ભનો અર્થ આ નિયમોના અનુરૂપ નિયમના સંદર્ભ તરીકે કરવામાં આવશે."

૫૫. ઉપરોક્તમાંથી એવું જણાય છે કે યાંત્રિક પ્રક્રિયા દ્વારા જો બટન દબાવવામાં આવે તો ચૂંટણીનું પરિણામ આપમેળે મશીનમાં જ દેખાય છે.આવી યાંત્રીકૃત પ્રણાલીમાં, માન્ય અને અમાન્ય મતોને અલગ કરવા શક્ય નથી, અથવા તેના બદલે મંજૂરી નથી.તેથી અમારો મત છે કે મતદાન પછી અને મતગણતરી પહેલાં મૃત્યુ પામેલા ઉમેદવારની તરફેણમાં પડેલા મતોને નકારી કાઢવા માટે ન તો કાયદો કે ન તો નિયમો સ્પષ્ટ રીતે અથવા જરૂરી સૂચિતાર્થ દ્વારા કોઈ અવકાશ પ્રદાન કરે છે.

૫૬. અમારું માનવું છે કે માત્ર તકનીકી રીતે જ નહીં પણ સત્તાવાર રીતે પણ કાયદાની જોગવાઈ હેઠળ સૌથી વધુ માન્ય મત મેળવનાર મૃતક વ્યક્તિને ચૂંટાયેલી જાહેર કરવી પડશે, પરંતુ પરિણામ કાલ્પનિક હશે.

૫૭. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, પરિણામની જાહેરાત પછી, નિયમ ૬૦ (૭) ના આધારે આગળનું પગલું એ ફોર્મ No.૨૭ ભરવાનું છે.તે પછી જ નિયમોના નિયમ ૬૩ (૧) હેઠળ કલ્પના મુજબ ફોર્મ No.૨૮ ભરવામાં આવશે.જો કે, ઉપર નોંધ્યા મુજબ, જો વિજેતા તરીકે ઉભરી આવેલા ઉમેદવારનું મૃત્યુ થઈ ગયું હોય, તો ફોર્મ No.૨૮ મુજબ આવી કોઈ ઘોષણા કરી શકાતી નથી.આને ધ્યાનમાં રાખીને, ફોર્મ No.૨૭ માં પરિણામ પત્રકમાં ગણતરી અને રેકોર્ડિંગ પૂર્ણ કરવું, જરૂરી સૂચિતાર્થ દ્વારા, પરિણામની ઘોષણાનો અર્થ સોંપી શકાતો નથી, કારણ કે તે માત્ર અંતિમ પરિણામ પત્રક છે.અંતિમ પરિણામની જાહેરાત નિયમ ૬૩ હેઠળ કરવામાં આવે છે.આવા સંજોગોમાં, નિયમ ૬૩માં લાગુ કરવામાં આવેલી ભાષા મહત્વ ધરાવે છે "(૧) જ્યારે મતગણતરી પૂર્ણ થઈ જાય, ત્યારે ચૂંટણી અધિકારી, ચૂંટણી પંચના કોઈ નિર્દેશોની ગેરહાજરીમાં, તેના કાર્યાલયના નોટિસ બોર્ડ પર તે ફોર્મમાં પરિણામની હસ્તાક્ષરિત નકલ ચોંટાડીને તરત જ ફોર્મ No.૨૮ માં ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર કરશે."

૫૮. અમારા મતે, જો કોઈ ઉમેદવાર મતદાન પછી અને પરિણામની જાહેરાત પહેલાં મૃત્યુ પામે છે, તો સ્વાભાવિક રીતે તે/તેણી તેના/તેણીના મૃત્યુને કારણે બેઠક ભરી શકશે નહીં અને નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર પેટાચૂંટણી કરાવવાનો એકમાત્ર ઉપાય બાકી રહેશે.અમને એવું માનવું અત્યંત મુશ્કેલ લાગે છે કે લીલાબેન ઠાકુર અપક્ષ ઉમેદવાર હોવાથી ચૂંટણી રદ કરી શકાતી ન હતી અને પરિણામ જાહેર કરવાના હેતુસર તેમના મતને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ નહીં અને બીજા ક્રમના સૌથી વધુ મત મેળવનાર રિટ–અરજદારને વિજેતા જાહેર કરવો જોઈએ.કાયદાની કલમ ૨૮ની દલીલ પણ રિટ અરજદાર માટે કોઈ ઉપયોગી નથી.અમે એ સમજવામાં નિષ્ફળ જઈએ છીએ કે કાયદાની કલમ ૨૮ રિટ–અરજદારને પોતાને વિજેતા જાહેર કરવામાં કેવી રીતે મદદ કરે છે.

<u>અમેરિકામાં કાયદોઃ</u>

૫૯. અમારા ઉપરોક્ત દ્રષ્ટિકોણના સમર્થનમાં અમારી પાસે કેટલીક રસપ્રદ કાનૂની સામગ્રી છે.ઉત્તર ડાકોટાના રાજ્ય સચિવ શ્રી એલ્વિન જેગરે, મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારી તરીકેની તેમની ક્ષમતામાં, ઉત્તર ડાકોટાના એટર્ની જનરલ શ્રી વેઇન સ્ટેનેજેમને ચૂંટણી પ્રક્રિયા સંબંધિત ત્રણ મુખ્ય પ્રશ્નો સ્પષ્ટ કરવા માટે એક પત્ર લખ્યો હતો.વિદ્વાન એટર્ની જનરલના અભિપ્રાય માટે પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નો હતાઃ

(૧) મૃત ઉમેદવાર માટે પડેલા મતોનું પરિણામ અથવા અસર શું હશે?

(૨) જો મૃત ઉમેદવારને સંખ્યાબંધ મત મળે છે જે ઉમેદવારને ચૂંટવા માટે પૂરતા હશે, તો ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા હોવાનું જાહેર કરી શકાય છે, અને જો એમ હોય તો, શું ખાલી જગ્યા અસ્તિત્વમાં હોવાનું માનવામાં આવે છે?

(૩) જો ખાલી જગ્યા હોય તો ખાલી જગ્યા ભરવા માટેની પ્રક્રિયા શું હશે?

૬૦. વિદ્વાન એટર્ની જનરલે પ્રથમ પ્રશ્નનો જવાબ નીચે મુજબ આપ્યોઃ

"તમે પહેલા પૂછો કે મૃત ઉમેદવાર માટે પડેલા મતોનું પરિણામ અથવા અસર શું હશે.કમનસીબે, ઉમેદવારનું મૃત્યુ અથવા ગેરલાયકાત સમયાંતરે થાય છે અને આ દેશની અદાલતો દ્વારા સમગ્ર ઈતિહાસમાં ઘણી વખત સંબોધવામાં આવી છે.મોટાભાગના રાજ્યોમાં, મૃત અથવા ગેરલાયક ઉમેદવાર માટે પડેલા મતોની

ગણતરી કરવાની છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે "અમેરિકન" નિયમનું પાલન કરવામાં આવે છે."અમેરિકન" નિયમ એવું માને છે કે ૧) ચૂંટણીનો હેતુ લોકોની ઈચ્છાને અમલમાં મૂકવાનો છે;૨) મૃત અથવા ગેરલાયક ઉમેદવાર માટેના મત મતપત્ર પર રજૂ કરાયેલા વિકલ્પોમાંથી લાયક મતદારો દ્વારા પસંદગીનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.૩) આવા મતની અવગણના કરવી, ખાસ કરીને જ્યારે તેઓ મતદારોની બહુમતી અથવા બહુમતી હોય, ત્યારે લોકપ્રિય ઈચ્છાને નિષ્ફળ બનાવવી; તેથી ૪) મૃત અને ગેરલાયક ઉમેદવારોના મતની ગણતરી અન્ય કોઈપણ મતની જેમ થવી જોઈએ, અને જો પ્રશ્નમાં "ઉમેદવાર" ચૂંટણી જીતી ગયો હોત, તો પરિણામ એ કાર્યાલયમાં ખાલી જગ્યા છે.

'અંગ્રેજી' નિયમ, તેનાથી વિપરીત, એ છે કે જે ઉમેદવારનું મૃત્યુ થયું છે તે સેવા આપવા માટે અયોગ્ય છે અને તેથી મૃત ઉમેદવારને મત આપવો એ નકામો મત અને રદબાતલ છે.પેન્સિલવેનિયા સુપ્રીમ કોર્ટે 'અંગ્રેજી' નિયમને નીચે પ્રમાણે વર્ણવ્યો છેઃ

“તે "બહુમતી શાસનના સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ છે, જે સુવ્યવસ્થિત સરકારનો પાયાનો છે.લોકપ્રિય સરકારના સિદ્ધાંતો માટે જરૂરી છે કે જાહેર હોદ્દાના ઉમેદવાર તરીકે મૃત વ્યક્તિ માટે પડેલા મતને માત્ર

રદબાતલ ગણવામાં નહીં આવે, પરંતુ મતદારો દ્વારા તેને અભિવ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવશે કે જ્યાં સુધી તે હોદ્દો કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત રીતે ભરી ન શકાય ત્યાં સુધી તેને અસ્થાયી ધોરણે ખાલી જાહેર કરવાનું પસંદ કરે છે, તેના બદલે તે વ્યક્તિ કે જેની વિરુદ્ધ તેમણે મત આપ્યો હતો અને જે વિરોધી નીતિઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે તેણે તેને સંપૂર્ણ કાર્યકાળ માટે ભરવું જોઈએ.""

નોર્થ ડાકોટા સુપ્રીમ કોર્ટે, વોલ વિ. જેનસનમાં, 'અંગ્રેજી' નિયમને નકારી કાઢ્યો હતો અને કહ્યું હતું કે, "જ્યાં ગેરલાયકાત જાણીતી છે, ત્યાં લઘુમતી મત મેળવનાર પક્ષ હોદ્દાનો હકદાર રહેશે, અને આ સિદ્ધાંત પર કે મતદારોએ જાણીજોઈને તેમના મત ફેંકી દીધા છે અને તે કારણે કાર્યાલયે ભીખ માંગવી જોઈએ નહીં".

વોશિંગ્ટન સ્ટેટના ૧૯૯૯ના એટર્ની જનરલના અભિપ્રાયમાં સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે "'અમેરિકન' શાસન માટેનો તર્ક રાજકીય વાસ્તવિકતાઓને ઓળખવાની અને લોકોની ઇચ્છાને અમલમાં મૂકવાની ઇચ્છા છે".હું તે અભિપ્રાય સાથે સંમત છું જ્યારે તે કહે છેઃ

"ચૂંટણી એ બે અથવા વધુ જાણીતા ઉમેદવારોની પસંદગી છે જેમાં મતદારો નક્કી કરે છે કે તેઓ કયા ઉમેદવારને પસંદ કરે છે અને કયા

ઉમેદવારને પસંદ નથી કરતા.ઉમેદવાર નક્કી કરે છે કે હોદ્દો મેળવવો કે નહીં અને મતદારો મતપત્ર પર ઉમેદવારોની શ્રેણીના મૂલ્યાંકનના આધારે મત કેવી રીતે આપવો તે નક્કી કરે છે.જો કોઈ એક ઉમેદવારનું મૃત્યુ થાય છે, તો મતદારો માટે ઉપલબ્ધ પસંદગી અચાનક બદલાઈ જાય છે.જ્યાં [અન્ય ઉમેદવારને બદલવો] શક્ય નથી, ત્યાં મતપત્ર પર મૃત ઉમેદવારનું નામ છોડી દેવાથી મતદારોને એવી પસંદગીની મંજૂરી મળે છે જે અન્યથા તેમની પાસે ન હોત.કેટલાક મતદારો મતપત્ર પરના બાકીના નામો કરતાં "કોઈ અન્ય" ને પસંદ કરી શકે છે અને ખાલી જગ્યા માટે પોતાનો મત આપવાનું પસંદ કરે છે.મૃત ઉમેદવાર માટે મતની ગણતરી આ પસંદગીનું સન્માન કરે છે અને ખાતરી કરવામાં મદદ કરે છે કે લોકો લોકપ્રિય ઇચ્છાનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા લોકો દ્વારા સંચાલિત થશે.અન્ય ઉકેલો મતદાર માટે ઉપલબ્ધ પસંદગીને ઘટાડે છે અને ચૂંટણી પરિણામો ખરેખર લોકોની ઇચ્છાને પ્રતિબિંબિત કરે તેવી શક્યતા ઘટાડે છે.

નોર્થ ડાકોટા સુપ્રીમ કોર્ટે, વોલ વિ. જેનસનમાં, એવા કેસમાં સમજાવ્યું હતું કે જ્યાં મતદારો જાણતા હતા કે એક ઉમેદવાર હોદ્દાની લાયકાતને પૂર્ણ કરતો નથી, પરંતુ કોઈપણ રીતે જીત્યો હતો, કે "અમેરિકન" નિયમ એવું લાગે છે કે મતને ફેંકી દેવાનો કોઈ ઇરાદો નથી, પરંતુ ગેરલાયક

ઉમેદવાર માટેના મતને લાયક વ્યક્તિ સામેના વિરોધ તરીકે ગણવા જોઈએ, અને ખાસ કરીને આ તે કેસ હોવો જોઈએ જ્યાં માત્ર બે જ ઉમેદવાર હોય.ઉમેદવાર માટે પડેલા મતની અવગણના કરવી એ નોર્થ ડાકોટા બંધારણની કલમ ૨ §૧નું ઉલ્લંઘન કરીને રાજ્યના મતદારોને મતાધિકારથી વંચિત કરી દેશે.મારો અભિપ્રાય છે કે નોર્થ ડાકોટા સહિત મોટાભાગના રાજ્યો દ્વારા "અમેરિકન" નિયમ અપનાવવામાં આવ્યો છે, અને તેથી, મૃત ઉમેદવાર માટે પડેલા મતોની ગણતરી થવી જોઈએ.

૬૧. બીજા પ્રશ્નનો જવાબ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો.

> “'અમેરિકન' નિયમ, ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ, એવી પરિસ્થિતિઓમાં ઉપાય પૂરો પાડે છે કે જ્યાં ઉમેદવાર મૃત્યુ પામે છે અથવા અન્યથા ચોક્કસ કાર્યાલય માટે પાત્રતાના માપદંડને પૂર્ણ કરી શકતો નથી.ઓક્લાહોમા સુપ્રીમ કોર્ટે શોધી કાઢ્યું હતું કે [સંબંધિત જિલ્લાના લાયક મતદાર બનવાની બંધારણીય જરૂરિયાત મૃત ન્યાયિક ઉમેદવાર માટેના મતને રદ કરતી નથી.અદાલતે સમજાવ્યું હતું કે બંધારણીય લાયકાતની જરૂરિયાત માત્ર ગેરલાયક (અથવા, આ કિસ્સામાં, મૃત) ઉમેદવારને હોદ્દો લેવાથી અટકાવે છે–મતપત્ર પર રહેવાથી નહીં.મૃત

ઉમેદવારએ મતપત્ર પર મૂકવામાં આવ્યા ત્યારથી તેમના મૃત્યુ સુધી ઉમેદવારી માટેની બંધારણીય જરૂરિયાતો પૂરી કરી હતી.

ચૂંટણી પછી, પ્રચાર મંડળ "નક્કી કરે છે કે કોઈ ચોક્કસ પદ માટે કોને સૌથી વધુ મત મળ્યા છે".સૌથી વધુ મત મેળવનાર દરેક હોદ્દા માટે ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર અથવા ઉમેદવારોએ હોદ્દા માટે વિધિવત રીતે ચૂંટાવા જોઈએ.આ સંપૂર્ણપણે મંત્રીપદની ફરજ છે, અને "પ્રચાર મંડળ પાસે ઉમેદવારોની લાયકાતના ન્યાયાધીશ તરીકે પોતાને સ્થાપિત કરવાનો અને સૌથી વધુ મત મેળવનાર સિવાય અન્ય કોઈને પ્રમાણપત્ર જારી કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી."

જો કે, જો કોઈ ઉમેદવાર મૃત્યુ પામે છે અથવા અન્યથા સેવા આપવા માટે અસમર્થ હોય, તો સંબંધિત કાર્યાલયની ફરજો ચૂકવવામાં નહીં આવે.તે સમયે "જો કોઈ પણ રાજ્ય, જિલ્લા, કાઉન્ટી અથવા અન્ય રાજકીય પેટાવિભાગ કાર્યાલય માટે ચૂંટાયેલી કોઈ વ્યક્તિ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત સમયની અંદર લાયકાત મેળવવામાં અને આવા કાર્યાલયની ફરજો નિભાવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો આવા કાર્યાલયને ખાલી ગણવું જોઈએ અને કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી નિમણૂક દ્વારા ભરવું આવશ્યક છે."

આમ, મારો અભિપ્રાય છે કે રાજ્યના કાયદા અને 'અમેરિકન' નિયમ અનુસાર, મૃત ઉમેદવાર માટે પડેલા મતોની ગણતરી થવી જોઈએ.જો મૃત ઉમેદવારને બહુમતી મત મળે, તો ઉમેદવાર ચૂંટાય છે.જો કે, જો પ્રવર્તમાન ઉમેદવારનું અવસાન થયું હોય, તો ઉમેદવાર હવે લાયક નથી, અને ખાલી જગ્યા અસ્તિત્વમાં રહેશે."

૬૨. ત્રીજા પ્રશ્નનો જવાબ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો.

"નોર્થ ડાકોટા રાજ્યનું બંધારણ પૂરું પાડે છે કે "વિધાનસભા કાયદા દ્વારા વિધાનસભાના કોઈપણ ગૃહમાં ખાલી જગ્યાઓ ભરવા માટેની પ્રક્રિયા પ્રદાન કરી શકે છે." વિધાનસભાએ આમ કર્યું છે, અને પ્રક્રિયા N.D.C.C. § ૧૬.૧-૧૩-૧૦ માં દર્શાવવામાં આવી છે.રાજ્યના કાયદા અને 'અમેરિકન' નિયમ લાગુ થયા પછી, મારો અભિપ્રાય છે કે ખાલી જગ્યા ભરવા માટે આ યોગ્ય પદ્ધતિ હશે."

૬૩. અમે વિદ્વાન એટર્ની જનરલના સંપૂર્ણ કાનૂની અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં રાખીને ટાંક્યા છે, અથવા તેના બદલે, આ અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં રાખીને કે વિદ્વાન એટર્ની જનરલે નોર્થ ડાકોટા સુપ્રીમ કોર્ટ, ઓક્લાહોમા સુપ્રીમ કોર્ટ, પેન્સિલવેનિયા સુપ્રીમ કોર્ટ, વગેરેના ચુકાદાઓના રૂપમાં મહત્વપૂર્ણ કેસ-

કાયદાની ચર્ચા કરી છે. અભિપ્રાય પ્રશ્નના નિર્ધારણમાં 'અમેરિકન' નિયમની સરખામણીમાં 'અંગ્રેજી' નિયમ વિશે વાત કરે છે, મૃત અથવા ગેરલાયક ઉમેદવાર માટે પડેલા મતની ગણતરી કરવી કે નહીં?'અંગ્રેજી' નિયમ એ છે કે જે ઉમેદવારનું મૃત્યુ થયું છે તે સેવા આપવા માટે અયોગ્ય છે અને તેથી, મૃત ઉમેદવારને મત આપવો એ વ્યર્થ મત અને રદબાતલ છે.બીજી બાજુ, 'અમેરિકન' નિયમ એવું માને છે કેઃ((i) ચૂંટણીનો હેતુ લોકોની ઇચ્છાને અમલમાં મૂકવાનો છે; (ii) મતપત્ર પર રજૂ કરાયેલા વિકલ્પોમાંથી લાયક મતદારો દ્વારા પસંદ કરાયેલા મૃત ઉમેદવાર માટેના મત; (iii) આવા મતની અવગણના કરવી, ખાસ કરીને જ્યારે તેઓ મતદારોની બહુમતી અથવા બહુમતી ધરાવે છે, ત્યારે લોકોની ઇચ્છાને નિષ્ફળ બનાવવી; તેથી, (iv) મૃતકના મતની ગણતરી અન્ય કોઈપણ મતની જેમ થવી જોઈએ, અને જો પ્રશ્નમાં રહેલા 'ઉમેદવાર' એ ચૂંટણી જીતી હોત, તો પરિણામ એ કાર્યાલયમાં ખાલી જગ્યા છે.'અમેરિકન' નિયમ કે લોકપ્રિય સરકારના સિદ્ધાંતો કે જાહેર હોદ્દાના ઉમેદવાર તરીકે મૃત વ્યક્તિ માટે પડેલા મતને માત્ર રદબાતલ ગણવામાં આવશે નહીં, પરંતુ મતદારો દ્વારા તે અભિવ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવશે કે જ્યાં સુધી તેઓ જે વ્યક્તિની વિરુદ્ધમાં મત આપ્યો હોય તેના બદલે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત રીતે ભરી શકાય ત્યાં સુધી તેઓ આ હોદ્દાને અસ્થાયી રીતે ખાલી જાહેર કરવાનું પસંદ કરે છે, તે વધુ આકર્ષક છે અને તે કાયદાની સમગ્ર યોજના તેમજ નિયમો સાથે સુસંગત છે.અમારા દ્વારા ઉલ્લેખિત 'અમેરિકન' નિયમ એ પરિસ્થિતિનું ધ્યાન રાખે છે કે

જેમાં મતદાનની તારીખે જ ઉમેદવાર મૃત્યુ પામે છે પરંતુ આવા ઉમેદવારનું નામ મતપત્રમાં હોય છે અને તેમ છતાં લોકોએ આવા ઉમેદવારને મત આપ્યો હતો.અહીં એક એવો કિસ્સો છે જેમાં મતદાનની તારીખે લીલાબેન ઠાકુર જીવતી હતી અને આવા સંજોગોમાં હવે પેટાચૂંટણી કરાવવાનો એકમાત્ર વિકલ્પ છે.

૬૪. અમને એવું માનવું અત્યંત મુશ્કેલ લાગે છે કે રિટ અરજદારને બીજા સૌથી વધુ મત મેળવ્યા પછી ચૂંટણીનો વિજેતા જાહેર કરવો જોઈએ.હકીકતમાં, ઉપર ચર્ચા કરાયેલા કોઈ પણ નિયમો આ સંબંધમાં કશું કહેતા નથી.હવે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ પાસે એકમાત્ર વિકલ્પ કાયદો અનુસાર પેટાચૂંટણી કરાવવાનો છે.

૬૫. આપણે લોકશાહી પ્રવૃત્તિના એક મહત્વપૂર્ણ પાસા સાથે વ્યવહાર કરી રહ્યા છીએ.ચૂંટણીના સંચાલનમાં જે મોટા ઉદ્દેશ અને વાસ્તવિક મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડે છે તેની સાથે સુસંગત, નિયમોનું વ્યવહારિક અને વ્યવહારુ રીતે અર્થઘટન કરવું પડશે.

૬૬. ઉપરોક્ત કારણોસર, આ રિટ–અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને આથી નકારી કાઢવામાં આવે છે.

૬૭. જ્યાં સુધી સાણંદ તાલુકા પંચાયતના ૧૭–પિમ્પન ચૂંટણી વિભાગનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી રાજ્ય ચૂંટણી પંચ હવે કાયદા અનુસાર પેટાચૂંટણી આપવા માટે આગળ વધશે.

(જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તી)

(વૈભવી ડી. નાનાવતી, ન્યાયમૂર્તી)

મોઈનુદ્દીન

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DI એસ.સીLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.